Hakikat ve Hurafe

DÜCANE CÜNDİOĞLU

deneme

kapı

DÜCANE CÜNDİOĞLU

21 Ocak 1962'de İstanbul'un Üsküdar ilçesinde dünyaya geldi. 2 Nisan 1980'de başladığı yazı hayatına çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yayımlamak suretiyle devam etti. 1981'de Kur'an ilimlerini temel uğraş alanı olarak seçti. Yorumbilim'in (İlm-i Tefsir) yanı sıra uzun yıllar Tarih, Dilbilim (İlm-i Belagat), Düşüncebilim (İlm-i Mantık) ve felsefe dersleri verdi. Şubat 1998'den beri Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta olan Cündioğlu, geleneksel ilimlere hayatiyet kazandırmak gayesiyle klasik mantık, psikoloji, kelam ve felsefe metinlerinin neşir ve hazırlıklarıyla meşgul olmaktadır

Eserleri:

1993'te Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili: Kur'an-ı Kerim ve Meal'ini hazırlayıp notlandıran yazarın 1995'ten itibaren yayımlanmış başlıca eserleri şunlardır: *Başörtü Risalesi* (1995); *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı* (1995); *Sözün Özü: Kelam-ı İlahi'nin Tabiatına Dair* (1996); *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre: Anlamın Tarihi* (1997); *Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi* (1998); *Kur'an, Dil ve Siyaset Üzerine Söyleyişiler* (1998); *Kur'an ve Dile Dair* (2005); *Tarih ve Siyasete Dair* (2005); *Kur'an Çevirilerinin Dünyası* (1999); *Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe İbadet* (1999); *Bir Kur'an Şairi: Mehmed Akif ve Kur'an Meali* (2000); *PhiloSopiaLoren* (2004); *Arasokakların Tarihi: Hatıralar ve Hatıratlar* (2004); *Keşf-i Kadim: İmam Gazali'ye Dair* (2004); *Felsefe'nin Türkçesi: Cumhuriyet-Felsefe-Eleştiri* (2004); *Düşünce Düşlenir* (2005); *Akif'e Dair* (2005); *Mehmed Akif'in Kur'an Tercümeleri* (2005); *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset* (2005); *Bir Mabed Bekçisi* (2006); *Bir Mabed İşçisi* (2006); *Bir Mabed Savaşçısı* (2007); *Daireye Dair* (2007); *Hz. İnsan* (2009); *Ölümün Dört Rengi* (2009).

HAKİKAT VE HURAFE

Kapı Yayınları 198
Edebiyat 31

HAKİKAT VE HURAFE
Dücane Cündioğlu

1. Basım: Mayıs 1999, Kitabevi Yayınları
2. Basım: Temmuz 2004, Gelenek Yayınları
3. Basım: Temmuz 2006, Kaknüs Yayınları
4-5. Basım: Şubat 2010, Kapı Yayınları

ISBN: 978-605-4322-07-7
Sertifika No: 10905

Yayına Hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan
Kapak Tasarımı: Utku Lomlu
Mizanpaj: Bahar Kuru

© 1999, Dücane Cündioğlu
© 2010; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.

Kapı Yayınları
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 513 3420-21 Faks: (212) 512 3376
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (212) 674 9723 Fax: (212) 674 9729

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No. 53 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 5303 Faks: (212) 519 3300

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

HAKİKAT VE HURAFE

Dücane Cündioğlu

DENEME

Dâd u feryâd eyleyince derviş, dediler ki: ol mecnûn siyah-mest
Ne bilsinler aşk şarabın içmeden hep mest-i müdâm idi derviş
Melâmizâde Kemâleddin Efendi

içindekiler

önsöz **xi**

ben hakikatim **1**

ya ben öleyim mi söylemeyince? **4**

ben ki şiirimi nesrimle yazdım **7**

burnum değdi(ğinde) burnuna yokun **9**

sevda kuşun kanadında **12**

sevda şimdi kimin kanadında? **15**

söyle bana, denizkızı niçin ağlıyor? **18**

melâmet daşı **21**

kurb-i sultân âteş-i sûzan **24**

akıntıya kapılmayanları akıntı asla kapmaz **27**

ibn'ul-vakt hâlâ *orada* imiş **30**

ve/veya: vâveylâ **33**

hızır'ın huzurunda hâzır olmak **36**

edatlar tek başlarına bir anlam ifade etmezler **39**

hem dilsiz, hem dilsûz **42**

ey esirân! **45**

ne yazık ki biz suçsuzuz **48**

peynir büyük, yol kısa **51**
benim neslimin büyük günahı **55**
öz-eleştiri: özü-eleştiri **58**
hurafelerimizin zerresini bile feda etmeyiz **61**
hakikat ve hurafe **64**
onlarca hurafe, bizce hakikat **67**
hurafesini kaybetmiş bir dünyanın çocukları **71**
islâmsız türkiye, türkiyesiz islâm **74**
ahlâk ile siyaseti birbirine karıştırmak **77**
ihtilâl'den inkılâba **81**
gazete okuyan adamın imameti câiz midir? **86**
hiçliğin grameri **90**
islâmcılığın dilsel hermeneutiği üzerine **93**
hakikatin zahiri, zahirin hakikati **96**

önsöz

Kendilerini "hakikat dostu, hurafe düşmanı" görenlerin sayısının çok olduğu bir dünyada, her hurafe'nin bir hakikati olduğunu, dahası *hurafe* ile *hakikat* arasındaki çizginin farkedilemeyecek kadar *ince*, ince olduğu kadar da *belirsiz* bulunduğunu; binaenaleyh *hurafe dostu* olunamadıkça, *hurafelerimize* sahiplenemedikçe, *hakikat dostu* da olunamayacağını kitlelere anlatmanın çok güç olduğunu bilmez değilim; tıpkı mezarlıklarda birkaç kuruş karşılığında cenaze sahiplerine Kur'an okuyan veya onlara Kur'an okutan hurafeperestlerin, aldıkları binlerce dolar karşılığında bu sahtekârları aşağılamayı marifet addeden ve onlara kanan hakikatperestlerden (!) belki *daha mazlum* ve fakat hiç kuşku yok ki *daha soylu* bir mevkide bulundukları hakikatini anlatmanın çok güç olduğunu bildiğim gibi.

"Hakikat-perestlerle hurafe-perestler arasında ayırım yapabilecek hangi kıstaslar var elinizde?" suâli soruldukda, kimileri *Kur'an*, kimileri *akıl*, kimileri ise *bilim* cevabını vermekle meseleyi hall u fasl ettiklerini düşünürlerken, kimileri de iki aşırı uca da prim vermemek niyet-i hâlisânesiyle güyâ kendilerini ifrat ve tefrite düşmekten kurtarmış oluyorlar ve böylelikle hurafe'yi *olumsuz* ve hakikati ise *olumlu* bir yere yerleştirip yine *hakikat-hurafe* ayırımını sürdürmekten geri kalmıyorlar.

Meselelerin bu düzeyde algılanması karşısında yargı bildiren önermelere aynlan alanın *karanlığa* ve dahi *suskunluğa* gömülmesi elbette kaçınılmaz bir sonuç. Yargıları askıya alıp şiir'in diline, dil'in dua ve temennisine (daha açıkçası: *kelâm'ın sırr u esrârına*) sığınmak seçeneğine yönelmeyi, sahile selâmetle varmak isteyenler için çok görmemeli o halde.

Tann'nın kendisinin ve sözünün dahi bir *hurafe* olarak telâkki edildiği modern dünyada, şayet müslümanlar insan'ın, tarih'in, insanî ve tarihî olanın *hurafe* olarak ilan edilmesi karşısında susarlarsa, hiç kuşku duyulmamalı ki bir daha konuşma imkânını da bulamayacaklardır. Hal böyleyken niçin pazarlık yapalım ve hiç de gerek yokken hurafelerimizin masûmiyetinden vazgeçmek, asrî sathîliğe râm olup hakikatimizi feda etmek gibi sâdedilliklerde bulunalım?

İşte bu nedenle *Hakikat ve Hurafe*, herkese hitab etmiyor; bilakis, herkes'in dışında kalabilmeyi başarmış küçük ve seçkin bir azınlığı; yani *hakikat* ile *hurafe* arasındaki *ve* bağlacını kaldırabilme gözüpekliğini gösterebilenleri kendisine muhatab alıyor; zira ancak *ehl-i kıllet*, esas itibariyle her hakikat'in bir *hurafe*, her hurafe'nin bir *hakikat* olabileceğini lâyıkı vechile takdir edebilir ve sadece onlar hurafelerinin zerresini dahi fedâ etmemek hakşinaslığını gösterebilir.

Hakikat ve Hurafe'nin ateşi; söz'ün hurafesine, yazı'nın hakikatine olan güvenlerini kaybetmemek amacıyla yola revân olup sırf kıyılardan çakıltaşı topladıkları için evlerine dönmekte geciken/geç kalan haşarı çocukların dikkatini çekmek için yakıldı. Sahillerin bu haşarı çocukları, biraz ötelerinde yanmakta olan ateşi görebilirlerse şayet, o ateşin yanıbaşında tıpkı kendileri gibi gecikmiş/geç kalmış bir arkadaşlarının daha olduğunu ve eve dönebilmek için (evet sadece *eve dönebilmek için*) elindeki çakıltaşlarıyla denizi doldurmaya çalıştığını farkedeceklerdir.

Dücane Cündioğlu
Çamlıca, 1 Nisan 1999

ben hakikatim

Hakikatle beraber olmadan bizâtihi hakikat olunabilir mi? Hakikati temsil etmeden "Ben Hakikatim!" denebilir mi? "Ben Hakikatim!" demedikçe, *hakikat* adına konuşulabilir mi?

Hakikati bilemediğimiz, hakikati temsil etmediğimiz, kendimizin hakikatin *kendisi* olduğuna inanmadığımız sürece bu suâllerin cevabını veremeyiz; veremiyoruz da zâten. *Lâ süpürgesini* elimizden bıraktıktan sonra "Ben Hakikatim!" sözü de çıkmaz oldu ağzımızdan. Şimdi başka hakikatlerin de varolduğunu kabul eder hâle geldik. Başka hakikatlerin varolduğunu kabul ettiğimiz andan itibaren, başkalarının hakikatine saygı duymayı, başka hakikatlerle birlikte yaşamayı, hâsılı hakikatlerin başkalığına inanmayı bir marifet addeder olduk.

"Hak taaddüd etmez!" demişti atalarımız. Hakkın parçalanabileceğine, hakikatin başkalaşacağına inanmamışlar; hakikatin başkalaşabileceğini akıllarına bile getirmemişlerdi. Hakkın, hakikatin

taaddüd etmeyeceğine inandıkları için de "Ben Hakikatim!" diyebilmişlerdi.

"Ben Hakikatim!" diyemeyenler, başkalarının tanımladığı, kimlerin ve ne suretle girip giremeyeceklerine başkalarının karar verdiği bir *hakikatler dâiresi* içerisinde kendilerine bir yer bulmuş olmaktan dolayı sevinebilirler; sonra da sanki bir anlamı varmış gibi "Siz bizi böyle kabul edin, biz de sizi öyle kabul edeceğiz" demeyi gelişmişliğin bir tezahürü addedip bunu bir de *hak arama mücadelesi* diye adlandırabilirler. Başkalarının tanımladığı bir hakikatler dâiresi içerisinde yer tutup ikamet etmek... VE SONRA "Ben Hakikatim!" diyebilmek... İşte bu mümkün değil!

"Herşey imkânla mümkündür!" demişti atalarımız. *Mümkinât* âleminde değişenlerin, değişebilenlerin peşinden gitmeyi başkalarına bırakmışlar, onlar hep sabit olana, değişmez olana ehemmiyet vermişlerdi ve bunun içindir ki "Ben Hakikatim!" diyebilmişlerdi.

Huzur dolu, sükun dolu insanlardı atalarımız. *Huzur* ve *sükun* sözcükleri, sabit olmak, sabit kalmak, değişmemek, başkalaşmamak mânâsına geliyordu bir zamanlar. "Hazır olmak" tâbirindeki *huzur*: kımıldamadan beklemek, sabit kalmak demekti, tıpkı *sükun* sözcüğü gibi. "Sükûn'ul-arz" tâbiriyle dünyanın dönmediğine işaret edilir ve *sükunet* sözcüğüyle *sübutiyet* kastedilirdi. Bu nedenle, sabit olmak, muhkem bir mevzide ikamet etmek, *huzur ve sükun ehli* olmak demekti. Huzurlu olmak, sakin olmak hâli, ancak değişene iltifat etmemekle, geçici olanı süpürüp atmakla, sabit ve muhkem olanı izlemekle, özlemekle elde edilebilirdi. *Tağyir* ve *tebdil* (değiştirmek), "tahrif etmek" demekti ve tahrif, lânetli bir işti.

Şimdi *modernler* sabit olana (sübutiyete), değişmeyene, değişmeden kalana değil de değişene, değişip gelişene rağbet ediyorlar. "Sen hâlâ orada mısın?" diye soruyorlar, *orada* olmadıkları, *orada* kalmadıkları için de huzur ve sükun bulamıyorlar. Bu nedenle

değişmezliğin sembolleri olan bu iki sözcüğün mefhûmunu, değişmenin sonuçları haline getiremiyorlar.

"*Eşyânın hakikatleri sabittir*" demişti atalarımız. Bu sözü amentülerinin başına yerleştirmişler; sonra da "*ilim bu sübutiyetle tahakkuk eder*" diye eklemişlerdi. Şimdi kimse hakâik'ul-eşyâ'nın *sabit* olduğuna inanmıyor, inanmak istemiyor. Bu yüzden kimse ilim sahibi olamadığı gibi, ilim sahiplerini de tanıyamıyor. Değişeni bilmek istiyor insanlar, bildikleri değiştikçe, bilgileri de değişiyor ve bu biteviye sürüp gidiyor.

Bu oynak ve kaypak zeminde kim "Ben Hakikatim!" diyebilecek, kim kendi hakikatiyle ayakta kalabilecek? Öyle ya, kendi hakikatleriyle ya da kendi hakikatlerine istinaden ayakta kalamayanların, başkalarının tanımladığı bir *gerçeklik* düzleminde ayakta kalabileceklerini mi sanıyorsunuz?!

Bırakınız birileri *taaddüd* eden hakikat(ler) dâiresinde yer tutmaya çalışsınlar ve hak arama mücadelesi verdiklerine inanmayı sürdürsünler. Bırakınız o birileri bu oynak ve kaypak zemine *demokratik haklar platformu* adını takarak geçimlerini bu tür hikâyeler anlatmakla kazansınlar.

Kulak asmayın siz bu bezirgânlara, kalkın ayağa ve onlara *Biz Hakikatiz* deyin. Bakın işte o zaman, ancak o zaman Hakk'ın (sabit ve değişmez olanın) geldiğini, Bâtıl'ın (geçici olanın) zâil olduğunu göreceksiniz; ancak o zaman Bâtıl'ın bir köpük yığını, Hakk'ın ise durmaksızın akan bir çağlayan olduğunu kavrayacaksınız.

Bu arada siz siz olun ve aklınızdan şunu çıkarmayın: HAK TAADDÜD ETMEZ!

ya ben öleyim mi söylemeyince?

Cârûb-i Lâ.

Cârûb Farsça bir sözcük ve 'süpürge' anlamına geliyor. *Lâ* ise Arapça'da 'hayır' anlamında kullanılıyor. Ancak *Cârûb-i Lâ* tâbirinde geçen ne *cârub* bilinen 'süpürge' anlamında kullanılmış, ne de *lâ* bilinen 'hayır' anlamında. Tasavvufî bir ıstılah olan *Cârûb-i Lâ*'daki 'Lâ', her müslümanın bildiği *Lâ ilahe illallah*'ı (Tevhîd'i) temsil etmekte, *cârûb* ise Lâ'daki bu anlamı güçlendirici, teyid ve tekid edici bir fonksiyon üstlenmektedir:

Lâ süpürgesi.

Lâ süpürgesi'nin anlamını kavramak, bu süpürgenin mahiyetini ihata ve hatta izah etmek, keşke bu kavramın sözlük anlamlarını açıklamak kadar kolay olsaydı. Fakat galibiyetin gerçekte *mağlubiyet* demek olduğu bir zamanda, *Lâ süpürgesinden* bahis açmak hiç de kolay değil. Bâtıl'a (geçici olana) rağbetin arttığı, cîfe-i dünyayı elde etmek için kargalar gibi sofralara üşüşüldüğü bir dö-

nemde kim *Lâ süpürgesi*ni eline alacak ve *Cife-i dünya değil kerkes gibi maksûdumuz/Bir bölük ankalarız Kâf-ı kanaat bekleriz* diyebilecektir?

Güçlenmenin, büyümenin ve dahi dünyayı ele geçirmenin *maksûd-ı aslî* hâline geldiği zamanımızda, değil *Lâ süpürgesi*'ni ele almanın, bu tâbiri ağza almanın bile ateşle oynamak demek olduğunu bilmez değilim. Ne ki birilerinin çıkıp "Ey insanlar! Nereye gidiyorsunuz!?" demesi ve gidilen bu yolun, merhum Necib Fâzıl'ın deyişiyle bir *çıkmaz sokak* olduğunu söylemesi gerekmez mi? Öyle ya, Kıyamet'in çok yakın olduğunu hatırlamaz olduk, unuttuk âdeta. Cennet ve cehennem, umduğumuz ve korktuğumuz mekânlar değil artık. Meleklerle dolu değil evlerimiz ve sofralarımız. Sağ ve solumuza niçin selâm verdiğimizi bilmiyoruz, bilmek istemediğimiz gibi yardım da istemiyoruz. Uyarmıyoruz, uyaramıyoruz kimseyi, kendimizi bile.

Söylemek, zor iş söylemek. Kişinin söylemediğinde ölebileceği şeyleri yoksa, söylemese de olur; karşı çıktıklarına karşı çıktığını, inkâr ettiklerine inkâr ettiğini söyleyemez, bâtıla *bâtıl,* münkere *münker* diyemez. Söylemediğinde, söyleyemediğinde öleceğine inanmaz çünkü.

Adam yerine konulmak adına, adam olmayanları adam yerine koymak ne de acı! Üstelik o denli de haysiyet kırıcı. İnançlarımızın, kabullerimizin ve inançlarımız uğruna yaptıklarımızın *hak* olduğuna itikad ettiğimiz halde, inanmadığımız, reddettiğimiz ve bâtıl olduğunu bildiğimiz şeylerin *hak* olduğunu söylemek, sonra da *Tevhid* ehlinden sayılmayı beklemek.

Söylemek, gerçekten de ne zor iş söylemek! Evet, kişinin söylemediğinde ölebileceği şeyleri yoksa, söylemese de olur.

Söylemediğimizde uğruna ölebileceğimiz şeylerin miktarı gittikçe azalıyor; söylemiyoruz, söyleyemiyoruz bu yüzden. Kınanmak-

tan, gülünç duruma düşmekten korkuyoruz; bize "Sen daha bunları aşmadın mı?" denmesinden çekiniyoruz. Korktuğumuz, çekindiğimiz için de söylemiyoruz, söyleyemiyoruz. İşte biz bu nedenle, söylemediğimizde ölmeyeceğimiz şeyleri söylüyor, bu nedenle boş konuşuyor, lâf u güzâf eyliyoruz. Öyle ya zor iştir "Ben hakikatim!" demek. *Lâ süpürgesi*'ni eline alıp meydanlara çıkmak.

Sinsi ve korkak, âciz ve zavallı, özgüvenden yoksun ve eyyamcı insanlar "Ben Hakikatim!" diye meydana çıkamazlar. "Ben hakikatim!" diyemeyenler bâtılı süpüremezler, geçici olanı bırakıp *Bâkî* olana yönelemezler. Yunus gibi söylemeyince ölemezler, ölmemek için de söyleyemezler:

Aşkın odu geldi yüreğim harlar
Âşık olan âr u nâmusu neyler
Behey Yunus, sana söyleme derler.
Ya ben öleyim mi söylemeyince!?

Velhâsıl, sizlere susmanızı, ağzınızı kapamanızı, uslu uslu yerinizde oturup hiçbir şeye karışmamanızı öğütleyenlere kulak asmayın, süpürün hepsini gitsin!

ben ki şiirimi nesrimle yazdım

Deli sevdaların delirmekten çekindiği bir esnâda... itirazlar yerini öfkeye, kahr u gazaba terkedip ah u enînler çılgınlığa inkilâb ettiği bir zamanda... çılgınlık yerini huzur ve sükunete bırakıp sevda ateşinin gönülleri yaktığı bir sırada... sükûtun sessizliği ortalığı kaplamış... eller kanıncalaşmış... kanıncalar kanlanmış... kabalar kalabalıklaşmış... kalabalıklar kabalaşmış... Artık ne *Sen* ve *ben*, ne de *sen* ve *Ben* demekten vazgeçmiş adam... *yaptım, yaptın, yaptılar* da dememiş bir daha... Diyecek olduğunda kekelemeye başlamış... konuşamamış... susmuş... o susmuş, melekler ağlamış... o acı acı tebessüm etmiş, melekler yine ağlamış... çünkü melekler hep ağlarmış...

"Nasıl konuşabilirim ki" diyesiymiş adam... "söz kâr etmiyorsa?!" ve fakat dememiş, diyememiş... hicab etmiş, hicabı hicranı olmuş... adam, *olmuş... adam olmuş*... adam, *ölmüş*... "canı cehenneme" demişler, canı cehennem olmuş... cehennem kızmış ateş olmuş... ateş büyümüş ATEŞ olmuş... Adam yanmış... âlem yanmış... Türkçe susunca *yangın* bile yanar olmuş... yanan yanmış, lâkin geriye küller değil, hicran kalmış...

Huzura çıkınca huzur bulmuş, sükun bulmuş ve *başını gövdesinden ayırıp* "hicranım var" demiş adam... hicranın ruhunu muazzeb eylediğini, rızayı azabda bulduğunu söyleyecek olmuş söyleyememiş... "Tam vaktiydi söyleseydin ya" demişler, adam "kan gelmeden vakit gelmez ki" diye cevap vermiş...

Kan gelmiş ve fakat yine *vakit* gelmemiş... *vakit* gelmiş ve fakat bu sefer *kan* kurumuş... pıhtılaşmış kan ise kimsenin üzerine sıçramamış, sıçrayamamış... "Hepimiz temiziz" demişler, "elimizi kana bulamadık, iyiye *iyi*, kötüye *kötü* demedik: bir tek *canımız* vardı, onu da çıkarıp önünüze atıverdik!"

Böyle demekle en büyük günahı işlemişler; zira başkalarına değil, kendilerine yalan söylemişler. Evet, *can* bir tek can imiş ama *bu can* onların canı değilmiş... Kendi canlarını değil, onun canını fedâ etmek istemişler... Onun canı cansızmış oysa... o sadece o imiş; çünkü bir kere o adam, *olmuş*; *adam olmuş*; adam, *ölmüş*... "canı cehenneme" demişler, canı cehennem olmuş...

"Konuşsana be adam!" demişler konuşamamış, cevap verememiş, sükûta düşmüş, o da çaresiz sükût etmiş, şiir okuyacak olmuş okuyamamış, "İnşâd benim neyime, *ben ki şiirimi nesrimle yazdım*" diyecek olmuş diyememiş... "*Ben ki...*" demekle yetinmiş sadece, ve fakat anlayan anlamış...

Derken aşk gelmiş, aşka gelmiş ve adam şakımış bülbüller gibi, ama sadece *gül* için... *güller* için şakımış... Sözü terketmişken söze gelmiş, söz gelmiş çünkü... O da beklememiş, terki terketmiş, sözden ayrılamamış, sözü kendinden ayıramamış, söz vermiş, söze can vermiş, söz için can vermiş...

İşte adam böylece candan geçip cânâna ermiş...

Yaz olmuş, yazan ölmüş; söz uçmuş, yazı kalmış; en nihayet "herkes muradına ermiş" ve bu masal da burada bitivermiş.

burnum değdi(ğinde) burnuna yokun

"Yoramadan dünyanın ne idüğünü, yordular bizi o gâvurlar" demişti birgün bana bir genç adam. Ne dediğini, ne demek istediğini anlamadım, anlayamadım, soramadım da bir türlü. Benim bu halimi farkedince, "Yorma kendini boşuna" dedi: *Kimse idrâk etmedi mânâsın dâvâmızın/Biz dahi hayranıyız dâvâ-yı bî-mânâmızın.*

VE başladı konuşmaya:

Yalnızmış dediğine göre; yalnızların arasında *yalnız* olduğunu hiç bilmeden. Annesinin yüzüne, nedense hep küçümen odalarda parmaklıkların arasından bakmış, ışığa bakmaya mecâli kalmamış o kocaman gözleriyle. Yalnızmış kalabalıkların arasında; hele hissetmeye çalışırken kanlı ayaklarını kan gölünün ortasında, çığlıklarını duymuş annesinin yalnız ve tek başına. Yalnız ve tek başına iken hissedememiş ayaklarını, bir süre sonra da çığlıkları çığlıklarına karışmış kardeşlerinin. Hücresinde külçe gibi yığılmış kalmış bir

halde ve korkuyla beklerken adının okunacağı ânı, unutmuş adını, hatırlayamamış. Adını hatırlamak istememiş, hatırlamamak için hiçbir şeyi.

"Kimliğimizi, kişiliğimizi oluşturanlar, bizlere yalnız başına yürümeyi öğretmediler mi?" diyerek sesini yükseltti mütehakkim bir edâyla. VE sonra, "Kendi kendimize yetebileceğimize, başkalarına muhtaç olmadan, kimseden yardım almadan, tek başına bu dünyaya anlam verebileceğimize inandırmadılar mı bizleri?" diye sordu, sanki cevabını biliyormuşum gibi.

"Yol gösterilebilir durumda hissetmek kendimizi, bize acı verir. Nedendir bilinmez hep yol göstermeye alışmışızdır ve yine o yüzdendir bütün sancımız, sıkıntılarımız ve dahi ızdırabımız. Kendimizi, yol gösterilebilir bir duruma düşmüş olarak hissettiğimiz anda ızdırab çekmeye başlarız, zira hep yolumuzu bulacak bir biçimde donandığımıza, donatıldığımıza inanmışızdır. O halde nasıl kabul edebilir, nasıl ciddiye alabiliriz ciddiyetten nasibi olmayan birtakım kılavuzların çiziktirdikleri haritaları?

Biz ki genç adamlar, istemedik kimseleri yanımızda ve hep tek başımıza aşabileceğimize inandık o dik yamaçları. *Yalnız* olursak, *yalnız* kalabilirsek, *yalnız* yürüyebilirsek, *varabiliriz, varolabiliriz* dedik, sürülerin içinde tüm sürülere inat!

Isıttığında vücudumuzu soğuk çeliğin soğuk kabzası ve bir de bir avuç *çekirdek* doldurmuşken ceplerimize, niçin korkacaktık karşımızdaki o acımasız dünyadan? Gerçekten de o korkulası dünyadan hiç korkmadı genç yüreklerimiz!"

"Oflu Şâir'e sözüm var, gitmem gerek" diyecek oldum ve fakat dinlemedi bile beni. Oysa meşguldüm ve birçok işim vardı; suların üzerine yazı yazacaktım meselâ.

Genç adam tebessüm etti, "Hatırlıyorum, tam onbeş gün sonra ancak aynaya bakabilmiştim" diye de ilave etti ardından. İzi alın-

mış parmaklarından mürekkep lekesini çıkarmak için karşısına geçtiğinde aynanın, tanıyamamış yüzünü. Kendisi gibi aynanın da sırları dökülmüş çünkü!

Şüphelerimde haklıymışım; şâirmiş bu adam. Çünkü hemen bir ahbâbına ait olduğunu söylediği bazı mısrâlar döküldü ağzından:

Derman arardım derdime, derdim bana derman imiş.
Burhan arardım aslıma, aslım bana burhan imiş.
Sağ u solu gözler idim, dost yüzünü görsem deyû
Ben taşrada arar idim, ol cân içinde cân imiş.
Öyle sanırdım ayrıyam, dost gayrıdır ben gayrıyam,
Bende görüp işiteni, bildim ki ol cânân imiş.

sevda kuşun kanadında

Bir varmış bir yokmuş, ne varmış ne yokmuş, var var iken, yok yok iken, develer tellâl, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, sallanan sallantıda, sallayan sofada, sofa kocaman bir odada, oda ise âlemin ortasında iken, penceresi olmayan tencereye, tenceresi olmayan pencereye, pencere de bir büyük ormana bakar iken, kardeşimin elinde kafes tir tir titrerken, kafesin içinde minik bir kuş inim inim inlerken, düşman elinde hayın bir taş dostların başını yarmayı beklerken, babaannemin gözlerinden yaşlar akarken, ne oldu ne olmadı, bir oldu pir oldu, iyi oldu kötü oldu, aniden yer sallandı, semâ çöktü, volkanlar patladı, dağlar eridi, denizler taştı; bu arada kafes kardeşimin elinden düştü, kafesin içinden kuş kaçtı, hayın taş düşman elinden çıktı, babaannemin gözyaşları bitti tükendi, seccade yok oldu gitti; derken beşikler durdu bebekler sustu, pencereler açıldı kuşlar uçtu, ağaçlar kesildi ormanlar aşıldı, sular duruldu denizler kuru-

du; âlem fesâda verildi, elâlem nifaka sokuldu; kimileri bağırdı, kimileri çağırdı, lâkin söz kâr etmedi; gece oldu karanlık bastı, karanlıkta karıncalar kararınca, her hâne kadr u kıymetince, her âdem kudret ve kuvvetince el vermek istediler olmadı, attılar atılmadı, sattılar satılmadı, boşa koydular dolmadı, doluya koydular almadı; çaresiz aşıp sarp kayalıkları, çıktılar dik yamaçlara, tırmandılar yüce dağlara.

VE dağ başında....
rastladılar ak sakallı birisine...
bin yıllık bir halıya
bin yıldan beri
bağdaş kurmuş bir çınar gibiydi...

İçlerinden saçları kara, gözleri kara, yaşı kara, başı kara, bahtı kara bir genç kalkıp sordu ona: "Aşk ne ustam, hayatın sırrı ne!? Tepeden tırnağa âşığım ben... Koskoca bir hayat var önümde..."

Usta cevap verdi:

Sevda kuşun kanadında, ürkütürsen tutamazsın; ökse ile sapanla vurursun da saramazsın!

Hayat sırrının suyunu çeşmelerden bulamazsın, ansızın bir deli çaydan içersin de kanamazsın!

Derken, sevda kuşun kanadında göklere yükseldi, ceylanlar kaçıştı, karacalar koşuştu, aslanlar kükredi, koyunlar meledi... yağmur dinmiş, dolu durmuş, pir-i fânî artık görünmez olmuştu; taşlar düştü, eller düştü, gözler düştü, ateş düştü; düşen düşünce beşik sallanmaya, bebek ağlamaya başladı; başını omuzlarına çevirip *esselâmu aleykum ve rahmetullah* dedi babaannem, *ve aleykumusselâm ve rahmetullah* diye mukabele etti melekler.

VE birdenbire bir nida koptu gâipten; bir münadî, "Yüce Allah" diye haykırdı: "ümidini kesmedi sizlerden."

Masal bitti, herşey bitti ve semanın kapıları açılıp bir kuş aşağılara doğru süzüldü yücelerden... süzüldü... süzüldü... VE *Bâyezid Meydanı*'ndaki gül bahçesinin ortasına konuverdi.

Hâlâ anlatılır; rivayete göre o kuş, o gül bahçesini kendisine mesken edinmiş... Kar fırtına demeden, yağmura, tipiye, doluya aldırmadan o küçücük kanatlarını, bahçe içinde *sayıları gittikçe azalmakta olan o rengârenk güllerin* üzerine germeye çalışırmış ve umutla, özlemle hep baharın geleceği günleri beklermiş.

İşte çocuklar, *sevda*, bu yüzden o kuşun kanadında imiş.

sevda şimdi kimin kanadında?

İSTANBUL büyüymüş, İstanbul büyümüş, İstanbul büyükmüş. VE birgün büyük İstanbul'da martı sesleri, üzeri lekeli suları yalarken güneş uykudan uyanmış ve başını kaldırıp şehri ısıtmaya, lekeli sularda lekelenen martıların kanatlarını kanatmaya başlamış.

Kanatları kanlı, elleri kınalı martılar; elleri kanlı, kanatları şanlı şakîleri hiç sevmemişler. Gazete paketleri açılmaya, simitler tezgâhlarda boy göstermeye, vapurlar bir bir iskeleye yanaşmaya başlamış... Hava sisli ve puslu imiş... Hava kurşun gibi ağır imiş... Şiddet şedîd imiş. Evlerini terketmiş evliler... Kaldırımları çiğnememişler, ayaklarını yormamışlar, başlarını ıslatmamışlar, şemsiyelerini evlerinde bırakmışlar... Eşler bugün uğurluymuş, çünkü bugün eşler eşlerini uğurlamış, bebekler ağlamış, çocuklar susmuş, anneler gülmüş, evet annelerin herbiri gerçekten de birer gül imiş. Fakat bakkal kızmış, kasap kızmış, manav kızmış... Bağırmışlar, ça-

ğırmışlar, yapraklarını yolmuşlar, dikenlerini kırmışlar, köküne kibrit suyu dökmüşler... Hâsılı onlar kızmış ama O kız değilmiş, O bir erkekmiş. Bu yüzden kızmamış, bağırmamış, cevap vermemiş, sadece mırıldanmış: "Hepinizin canı cehenneme!"

Hepsinin canı cehenneme gitmiş, o da canları sıkılmasın diye cehennemde onları yalnız bırakmamış... Kızan da cehennemde, kuzen de... Çaresiz hep birlikte halay çekmişler, şarkı söylemişler, ağıtlar yakmışlar... o zaman çaresiz ateş de sönüvermiş, ateş sönünce gün aydınlanmış, pus dağılmış, simitçiler simitlerini, gazeteciler gazetelerini satmışlar... beyaz martılar kanlı kanatlarını lekeli sulardan çekmişler, seslerini kısmışlar, gözlerinde yaşlar kuzeye doğru kanat çırpmışlar.

İstanbul küçülmüş: *istanbul* olmuş.

*istanbul*un sokakları, yolları, meydanları artık ıssızmış ama okullar doluymuş, hocalar odalarında, öğrenciler amfilerde, hademeler kapılarda, polisler otobüslerinde imiş... çünkü ölen ölmüş, ortaklık bozulmuş, yorgan gitmiş kavga bitmiş...

Ak sakallı biri dağlardan inmiş, meydana gelmiş, "hani nerede benim o rengârenk güllerim?" demiş. "Deli misin be adam?" demişler anlamamış, susar gibi olmuş susmamış, kızar gibi olmuş kızmamış, bağırır gibi olmuş bağırmamış, sadece gülmüş, evet o gerçekten de bir gülmüş. "Bir zamanlar bu şehirde köpeklere dahi dokunulmazdı" demiş. "Siz ise güllere dokundunuz!"

Köpeklere dokunanlar lanetli idiler, lanetlendiler; güllere dokunanlar da lanetli idiler, lanetlendiler!

Ak sakallı ihtiyarın sözü anlaşılmamış, çünkü bu topraklarda söz anlaşılmazmış, duyulurmuş... VE söz duyulmuş... Derken ak sakallı, meydandaki bahçeyi aramaya başlamış... aramış... aramış... aramış... Bahçeyi bulamamış, gülleri görememiş... Birden aklına sevdayı kanatlarında taşıyan o minik kuş gelmiş...

Minik kuş bir duvarın dibinde yatıyormuş... üşüyormuş minik kuş... gözleri yaşlı, kanatları kanlı imiş... Ak sakallı'yı görünce, doğrulmak istemiş doğrulamamış, kırık kanatlarını açmaya çalışmış açamamış ve fakat aralamış... "Bak, sevda hâlâ kanadımda" demiş; lâkin *tanımaz oldu meni ta'neden ehl-i riya/şükr kim hâlümi ey aşk diğer-gûn etdün...*

Ak sakallı ihtiyar minik kuşu usulce eline almış, göz yaşlarını silmiş, kanatlarını okşamış ve avuçlarını semâya yükseltip minik kuşun uçmasını beklemiş ve uçuvermiş minik kuş. Bir süre meydanın üstünde daireler çizmiş, sonra göklere yükselip gözlerden kaybolmuş. Kimse bir daha ne o minik kuşu, ne de o ak sakallı ihtiyarı görebilmiş.

VE şimdi *Bâyezid* meydanı bomboşmuş. Kuş uçmuş, ak sakallı gitmiş, sevda tükenmiş, masal bitmiş. Herkes gökten düşecek elmayı beklemiş ama elma düşmekten vazgeçmiş.

söyle bana, denizkızı niçin ağlıyor?

Metafiziğini yitirmiş bir dünyanın çocukları çaresiz. Ne yapacaklarını, ne yapmaları gerektiğini bilmiyorlar. Çünkü artık parlak sözleri, cazip sloganları, kullanışlı formülleri kabullenmeye müheyyâ bir zihin yapısına sahipler. *Geçici* olanı önemsiyorlar, *kalıcı* olanı terkedip geleceği belirleyici vasıftaki amelleri ihmal ediyorlar. Akıntıya kapılmış gidiyorlar kısacası.

Günü kurtarmak adına geleceklerini heba ediyorlar. Dünyalarını imar etmek arzusuyla ahiretlerini mamur etmekten vazgeçiyorlar. Haysiyetli savaşçılar olmaktansa, haysiyetsiz esirler olmayı tercih ediyorlar. Yorulmaktan, kan-ter içinde kalmaktan, çaba sarfetmekten değil; tembellikten, uyuşukluktan, uyuşmaktan ve bu arada "gelene ağam gidene paşam" demekten hoşlanıyorlar.

Metafiziğini yitirmiş dünyanın çocukları acınacak durumda. Düşmanlarının kendilerini yendiklerini düşünüyorlar; yenildiklerini, hata ettiklerini, hata etmekte olduklarını değil. Parlak ve fa-

kat içi boş sözlerin ardından gittiklerini farketmek yerine, hayatın gerçeklerini kavradıklarını söylemeyi yeğliyorlar. Haysiyetli savaşçıların soylu duruşlarına özenmiyorlar, idealleri uğruna savaşıp açlık ve sıkıntı çekeceklerine korkakların izini takip edip temerküz kamplarında dağıtılan bir tas yiyeceği elde etmeye çalışıyorlar.

O halde canlarını sıkmamak, başlarını belâya sokmamak gerekir paryaların. Çünkü karşı koymak soylulara yaraşır ve dahi özgürlük özgürlüğün bedelini ödemeye hazır asillerin hakkıdır.

İki dünya arasında kalmak zordur, zira arada kalmak zordur. Tercih yapamamak, ne serden ne de yardan geçememek korkakların şiârıysa şayet, balta girmemiş ormanların kuytuluk köşelerinde baltalarını aramaları gerekmez mi o sevdalarını toprağa gömmüş savaşçıların?

Atalarına ihanet etti bu toprağın çocukları. Geçmişlerinden utandılar, tarihlerinden utandılar, kendilerini büyük yapan büyüklerinden, büyüklüklerinden utandılar. Utananların bu acımasız dünyada bir yeri olamayacağını bilemediler. VE hakaretlere uğradılar, tahkir edildiler, hakarete uğramayı da tahkir edilmeyi de hakkettiler çünkü.

Şımardılar, şımartıldılar, şımarttılar, en nihayet şımarıklıklarının cezasını ödediler; âlemi kör, el-âlemi sersem sandılar. İstediler verdiler, istemediler yine verdiler, bir zaman geldi istemedikleri kadar verdiler. Verdiler aldılar, vermediler almadılar, bir zaman geldi sadece verdikleri kadar almaya alıştılar.

Metafiziğini yitirmiş dünyanın çocuklarının saçları ağardı, gönülleri yaşlandı, gözleri yaşlandı... sustu dilleri... yalan söyleyen diller sustu... yalanı hakikate tercih eden, hakikate değil yalana meyleden kalpler sustu... gün geldi dağ başındaki ak sakallı dahi sustu. Bunun üzerine denizkızı ağladı, deniz ağladı, kız ağladı.

Akıntıya karşı kürek çekmez oldu çocuklar. Akıntıya kapılan ağabeylerinin ardından bakarken kendileri de su üstünde *kayıp* gittiler, *kaybolup* gittiler ve bir süre sonra hepsi de *kaybedip* gittiler.

Denizkızının ağlaması işte bundan. Çünkü deniz bitti, kız denizsiz kaldı. Kız gitti, deniz kızsız kaldı. VE o günden sonra denizkızının içinde içini yakan bir sızı kaldı.

melâmet daşı

Sevgili dostum,

Ben, -bir mütefekkirin deyişiyle- *hasbî tefekküre* inananlardan değilim. Kendimi bildim bileli de hiç *tarafsız* olmadım. Tarafsızlığın başka birşey, dürüstlüğün daha başka birşey olduğuna inandığımdan, hem taraf oldum, hem de dürüst olmaya çalıştım. Bu nedenle, *tarafsız fikirleri* seslendirdiklerini iddia eden zevâtı da hep tebessümle izledim ve tabiatıyla ne kendilerini, ne de fikirlerini ciddiye aldım.

Hasbî tefekkür adı altında kamuoyunun huzuruna çıkarılan görüşlerin; parlatılan, cazip hâle getirilen ve yaygınlaştırılan söylemlerin de kezâ ne tür bir siyaseti tahkim ve tezyife yaradığını, yarayabileceğini hep merak ettim durdum. Parlaklığın gözlerimi kamaştırmasına müsaade etmedim; bunun için elimden geleni yapmaya, ister istemez başka taraflara bakmaya, bu arada durmadan etrafta dolaşıp "Aaa! Cambaza bakın!" diyen şarlatanların ellerin-

den kurtulmaya gayret ettim. Gayretlerimde ne derece muvaffak olabildiğime gelince, bu bir bahs-i diğer. Lâkin gayret sahibi olmak, muvaffakiyet sahibi olmaktan evlâdır deyû muvaffakiyet sahibi değil, her dâim gayret sahibi olmaya ehemmiyet verdim.

Ucuz adamlardan, ucuz fikirlerden, ucuz işlerden hep nefret ettim. Her ne kadar hasbî tefekküre inanmadığımı söylediysem de ben her zaman hasbî adamlara, ivazsız-garazsız konuşan, inandıklarının bedelini ödeyen, ödemeyi göze alan sâfî sadakat kesilmiş erlere kıymet verdim, dâvâlarına râm oldum, iddialarını hep yürekten destekledim. Yanlış dediklerinde sözlerine *yanlış* demedim, yalnız kaldıklarında onları yalnız komadım, acınacak hâle geldiklerinde bir tekme de ben vurmadım. Deliyse *bizim delimiz* dedim, sahiplendim, atmadım, itmedim, satmadım, en nihayet deli oldum, divâne oldum; belki dağları delmedim, çölleri aşmadım, lâkin Şirin'e Ferhat, Leyla'ya Mecnûn gibi göründüm. Âriflerin sohbetine eremedim, velilerin huzuruna varamadım, ağyârdan vazgeçtim, yine de yârin zülfünü göremedim; hayfâ ki kitapların arasında dindirmek istedim acımı. *Aşk imiş her ne var âlemde/İlim bir kıyl u kâl imiş ancak* sözünü telaffuz ettim ve fakat bir türlü sırrına mazhar olamadım.

Meğer sadra şifâ olmazmış şu *satr-ı mürtesem* dedikleri. Ben de uzleti seçtim, inzivaya çekildim, daha ziyade tahammül gösteremeyip nâdan huzurundan itizal eyledim. Savm-ı samt adayıp cühelâ önünde sustum, fakat *Dutabilseydim su içerdüm kılardum def'ini* diyemedim, iftarımı erenlerin sohbetiyle açtım. Dostlar, *Sen ki gelesin meclise yer mi bulunmaz/Bâş üzre yerin var* dediler diye terki terkettim. Dağlara çıkmış iken indim, eteklerinde hizmeti seçtim; ez dil u can emek verdim, ömür verdim, can verdim, vâ esefâ yine canâna eremedim. Gayret ettim ise de Fuzûlî gibi, "Ne bilür ohumayan mushaf-ı hüsnün şerhin/Yere gökden ne

içün indügini Kur'anun" demeyi beceremedim; açtım Niyazî'nin divanını, *mushaf-ı hüsnüne çün tefe'ül eyledim ben*; yine de aradığıma nâil olamadım. Hâsılı hiç sesli düşünmedim; düşünceme ses, sesime can veremedim. Çok istedim, lâkin bu can bu tende kaldıkça ölmeden önce ölemedim.

Bâki selâmlar.

Not: Bu satırların yazılı olduğu kâğıdın arka yüzüne şöyle bir beyit düşülmüştü: *Kesdi men şîfteden ehl-i selâmet yolunu/Bes ki etrâfuma cem oldu melâmet daşı.*

Başlık işbu beyitten alınmadır.

kurb-i sultân âteş-i sûzan

Sevgili dostum,

Bir hikâyedir anlatılır: Sultanlardan biri, memleketin; sözüne itibar edilir meşhûr bir âlimini elde etmek için uğraşıp duruyormuş. Lâkin her ne yaptıysa bu âbid ve zâhid âlimi kendisine râm edememiş. Altın keseler göndermiş almamış, elçiler göndermiş dinlememiş, fetvalar istemiş vermemiş. Bu zât her dem ibadet ve ilimle meşgul olur, talebeler yetiştirir, fakir ve fukarayı gözetir, nizâları hall u fasl eder imiş. Ne Sultan'ın sarayında gözü varmış, ne de Sultan nezdinde muteber ulemanın yerinde.

Sultan daha dayanamamış, adamlarına şöyle bir emir vermiş: "Gideceksiniz ve bu zâta üç teklifte bulunacaksınız: ya kadılığı kabul edecek, ya sarayda çocuklarımı yetiştirip eğitecek, ya da saraya gelip soframa misafir olacak. Ona bu üç tekliften en az birini kabul ettirmeden sakın geri dönmeyin!"

Sultanın adamları da o âlimin fakirhanesine gitmişler ve ona, Sultan'ın *kadılık* teklifini iletmişler. Âlim zât, mâzur görülmesini,

bu vazifeye lâyık olmadığını söylemiş. Bu sefer Sultan'ın çocuklarına *mürebbilik* yapmasını teklif etmişler. Kabul etmesinin hem şehzadeleri, hem de Sultan'ı çok sevindireceğinden söz etmişler. Bu teklifin kendisi için ne kadar büyük bir nimet olduğunu, başına devlet kuşunun konmuş olacağını, vs. anlatmışlar.

Âlim zât, Sultan'ın emrini yerine getirmekten, onu memnun etmekten şeref duyacağını, lâkin sıhhatinin buna elvermediği için bu vazifeyi yerine getiremeyeceğini beyan etmiş ve kibarca bu teklifi de reddetmiş. Bunun üzerine adamlar, hiç değilse bir kez saraya gelip Sultan'ın sofrasına misafir olmasını istemişler. Bu teklifi de kabul etmediği takdirde Sultan'ın gücenebileceğini, hatta hiddetlenip bunu bir hakaret kabul edeceğini münasip bir lisanla anlatmaya çalışmışlar. Âlimimiz de düşünmüş taşınmış ve bu son teklifi *kerhen* kabul etmek zorunda kalmış. Ertesi akşam saraya gittiğinde, türlü yiyecek ve içeceklerle dolu mükellef bir sofrayla karşılaşmış. Kendisine gösterilen yere oturmuş, âfiyetle yemeğini yemiş ve yemek faslı bitip biraz sohbet edildikten sonra kalkıp evine gitmiş.

Peki sonra ne olmuş? Ne olacak, bir süre sonra bu âlim hem *saraya mürebbi* olmuş, hem de *Sultan'ın kadılığını* yapmış.

Bugünün mürebbilerini, kadılarını şöyle bir gözünün önüne getir. Gençliklerinde ihlas ve samimiyetleriyle, cehd u gayretleriyle tanınan, takdir edilen parlak ilim adamlarının, göz kamaştıran aydınların, büyük şâirlerin, yetenekli gazetecilerin, dirayetli yazarların, saygıdeğer hocaefendilerin, cesur milletvekillerinin, velhâsılı kendilerine *itimad*, sözlerine *itibar* ettiğin onca zevâtın hâl-i pürmelâlini şöyle bir düşün. Biraz düşünüp taşındığında, bu insanların halkın gözünde büyürken sultanın gözünde küçülmelerine, halkın gözünde küçülürken, sultanın gözünde büyümelerine hiç şaşırmıyor, bu durumu hiç garipsemiyor musun?

Acaba ne oluyor da bekâr odalarında, kahvehane köşelerinde, harçlıklarla çıkan dergilerde devlet kurup-devlet yıkan bu mümtaz gençler, gözleri açılır açılmaz kolaylıkla ucuz siyasetlerin ucuz taşıyıcıları haline gelebiliyorlar? Acaba ne oluyor da büyük dâvâların küçük ve fakat namuslu dâvâ adamları, biraz palazlandıktan sonra küçük ve basit dâvâların şahsiyetini, haysiyetini ve dahi ehliyetini kaybetmiş büyük sözcüleri makamına iniyorlar? Evet, acaba ne oluyor da yıllardır *tanınan* insanlar birdenbire *tanınamaz* bir hâl alıyorlar?

Dostum, bu medd u cezrin değişmez kâidesi şudur: *Kurb-i sultân âteş-i sûzan*; yani sultan'ın sofrasına oturanlar, kısa bir süre sonra hem *mürebbi*, hem de *kadı* olmaktan kaçınamaz duruma gelirler. (Yazdığın beyitteki *ehl-i selâmet* nâm kimseler işte bunlardır.)

Bâki selamlar.

akıntıya kapılmayanları akıntı asla kapmaz

"Akıntıya kürek çekmek" tâbiri, her ne kadar eksiltili haliyle kullanılmakta ve bazıları bu tâbirden "akıntıya *doğru* kürek çekmeyi" anlamakta ise de her halde asıl anlaşılması gereken bu değil. Çünkü mezkûr tâbir ya "gerçekleştirmesi (başarması) güç ya da imkânsız olan bir işe kalkışmak" veya "beyhûde yere kendini yormak" gibi anlamlarda kullanılır. Binaenaleyh bu tâbir bu mânâda kullanılmak istendiğinde, araya *doğru* sözcüğü yerine *karşı* sözcüğü yerleştirilmeli ve kastedilenin "akıntıya *karşı* kürek çekmek" olduğu bir biçimde belirtilmelidir.

Akıntıya *doğru* (akıntı doğrultusunda) kürek çekmeye gelince, bu durumu ifade etmek için "*akıntıya kapılmak*" deyişini kullanmak daha uygun olsa gerek; zira birilerinin kendi iradelerini kaybettiklerini, başkalarının iradelerine bağımlı hale gelip hâdiselerin kendilerini sürükledikleri istikamete doğru gittiklerini gördüğümüzde, onların *akıntıya kapıldıklarını* söyleriz. Böylelikle onların di-

renmediklerine, karşı koymadıklarına, çaba harcamadıklarına, sürüklendiklerine, sürüklenmeye razı olduklarına işaret etmek imkânı buluruz.

Akıntıya kapılıp gitmekle suçlanan insanlar, ince bir ta'rizin konusu haline gelmişler demektir. Nitekim "akıntıya kürek çekmek" deyişinin "akıntıya *doğru* kürek çekmek" şeklinde anlaşılması da muhtemelen akıntıya kapılmanın *gayr-ı iradî* olmadığına, yani salt bir çaresizliğin, bir isteksizliğin sonucunda meydana gelmeyip bilerek/isteyerek o doğrultuda gidildiğine işaret etmek kaygısından kaynaklanıyor olmalıdır.

Gerçekten de insanlar akıntıya kapılır kapılmaz, önce direnmek, karşı koymak isterler. Ancak kısa bir süre sonra karşı koyamayacaklarını anlayınca kendilerini akıntı yönüne bırakırlar, bırakmak zorunda kalırlar. Bu durumda akıntının onları kapmasıyla onların akıntıya kapılması arasında bir fark kalmaz; zira akıntıya kapılmayanları akıntı asla kapmaz.

İnsanlar *kendilerinin* akıntıya kapıldıklarını değil, *başkalarının* akıntıya kapıldıklarını söylerler. Bu tâbir, gözlemin *dışarıdan* yapıldığını ifade eder. Sadece sahildekiler bu tâbiri kullanırlar; bir de akıntının tesirinden kurtulmuş olanlar; yani "tam da akıntıya kapılmıştım ki kurtuldum" diyenler.

Başkaları ise böylesi bir belâdan *uzak* ve fakat bu belâyı görecek kadar da *yakın* oldukları için birilerinin akıntıya kapıldıklarından söz etmek imkânı bulurlar. Çünkü akıntıya kapılanlar -ellerini isteyerek bırakıp bırakmamaları arasında da bir fark olmadığından- kendilerinin akıntıya kapıldıklarını söyleyecek durumda değillerdir.

"Akıntıya karşı kürek çekmek" (siz, isterseniz bunu "*akıntıya karşı yüzmek*" diye de adlandırabilirsiniz), tıpkı "akıntıya kapılmak" gibi *başkalarınca* kullanılan bir deyiştir. Yukarıda bu deyişin, "gerçekleştirmesi (başarması) güç ya da imkânsız olan bir işe kal-

kışmak" şeklindeki anlamına işaret etmiş ve diğer anlamlarıyla birlikte bu deyişin arkasında *kınayıcı* bir tavrın, bir *dudak büküşün*, hatta bir *acıma* duygusunun bulunduğuna işaret etmiştik. Burada dışarısının, *sahil* olmasıyla başka bir *kayık* olması arasında fark yoktur; zira insanlar ya selâmette (sahilde) olduklarından ya da akıntıya karşı kürek çekmeyi bırakanların bulunduğu bir kayıkta yolculuk ettiklerinden ötürü, akıntıya karşı kürek çekenlerin hallerine acırlar, onların da en nihayet akıntıya kapılıp gideceklerine inanırlar, hatta *inanmak* ne kelime, neredeyse *bildiklerini* düşünürler. Bu yüzden beyhûde yere çırpınan o zavallılara (!) acırlar.

İşte *sorun* da burada zaten. Öyle ya, acaba bizler hangi tavrı *daha akıllıca* buluyoruz: akıntıya kapılmayı mı, akıntıya karşı kürek çekmeyi mi?

İstikbalimiz hakkında ümitvar olmak istiyorsak, önce bu suâlin cevabını vermemiz gerekir diye düşünüyorum.

ibn'ul-vakt hâlâ orada imiş

Akıntıya karşı kürek çekenler, akıntıyı yararak ileriye doğru gidebileceklerine mi inanırlar?

Eğer böyle düşünüyorsanız, yanılıyorsunuz demektir. Çünkü ancak hayatlarında akıntıya karşı hiç kürek çekmemiş olanlar, akıntıyı yararak ileriye doğru gidebileceklerini zannederler; akıntıyı, akıntının gücünü küçümseyen, akıntının itme kuvvetini takdir edemeyen kimseler ancak akıntının yanlabileceğine inanırlar.

Sahilde olanların, "akıntıya karşı kürek çekmek" deyişini bir *kınamanın*, bir *acımanın* ya da bir *dudak büküşün* ifadesi olarak kullandıklarını söylemiştik. O halde kimler akıntıya karşı kürek çekenlerin suyu yarıp ileriye doğru gidebileceklerine inanmak safdilliğinde bulunurlar? Evet kimler, akıntı karşısında ileri gidilebileceği zehabına kapılırlar? Sahilde büyüklerinin ellerinden tutup denizde boğuşanları seyrederken yürekleri *boğuşanlardan* yana atanlar tabii ki. Büyükleri, denizdekilerin ellerini ne zaman bırakacaklarını

bekleyip bilgiç bilgiç onların boşuna uğraşmamaları gerektiği konusunda ahkâm keserken (yani dudak büküp "Baksanıza, zavallılar boşuna akıntıya karşı kürek çekiyorlar" derlerken), hemen yanıbaşlarında duran ve denizdekilerin akıntıyı yaracakları beklentisiyle yüreklerinde acı duyan küçükler...

Yaşlılar, denizdekilerin geriye doğru gideceklerini (akıntıya kapılacaklarını) beklerler; gençler ise onların ileriye doğru gideceklerini (akıntıyı yaracaklarını) umarlar. Oysa her iki taraf da gerçekte "akıntıya karşı durmak" ne demektir bilmezler. Bir tarafı *tecrübesi*, diğer tarafı ise *umudu* yanıltır. Yaşlılar *geçmişi* (olanı) dikkate alırlarken, gençler *geleceği* (olacağı) öne çıkarırlar. Kısacası ne tecrübe ve geçmiş, ne de umut ve gelecek, boğuşanların maksadını anlamaya kifayet eder.

Akıntıya karşı kürek çekenler *ibn'ul-vakt*tır; geçmişin ve geleceğin değil, ânın (*şimdinin*) hesabını yapmakla meşguldürler. Hem geriye doğru gitmeyi, sürüklenmeyi, akıntıya kapılmayı istemezler; hem de ileriye doğru gidemeyeceklerini, akıntıyı yaramayacaklarını da bilirler; buna rağmen mücadeleyi de elden bırakmazlar, direnmeyi sürdürürler, akıntıya karşı kürek çekmeye devam ederler. Çünkü böyle yapmadıkları takdirde *varolma* sebeplerini yitireceklerinin farkındadırlar.

O halde niçin, evet niçin bir *hiç* (!) uğruna boğuşup dururlar? İleri gidemedikten sonra, akıntıyı yaramadıktan sonra bu insanlar niçin akıntıya karşı kürek çekip dururlar? Bu suâlin cevabı gayet basittir: oldukları yerde tutunabilmek için, akıntıya kapılıp sürüklenmektense aynı yerde saymak için, ileriye doğru gitmek için değil, akıntının yanılamayacağını bildikleri halde bulundukları mevzîyi terketmemek için.

Akıntıya karşı kürek çekmiş olanlar gayet iyi bilirler ki dikine çekilen her kürek ya da akıntıya karşı atılan her kulaç, sahibini iler-

letmez, sadece yerinde saydırır, akıntıya kapılıp gitmesini önler. VE bu insanlar sırf bunun için akıntıya karşı kürek çekerler, ileriye gitmek için değil, geriye gitmemek için çırpınıp dururlar.

Yorucudur akıntıya karşı kürek çekmek, bedeli ağırdır vaktin hesabını yapmak, geçmişi ve geleceği şimdide aramak. Halbuki akıntıya kapılanların durumu hiç de böyle değildir. Suyun üstünde kayıp giderler, hatta bir süre sonra başları dönmüş bir halde bu emeksiz, çabasız seyr u sülûktan tat bile almaya başlarlar. Ara sıra başlarını arkalarına çevirip arkadaşlarına bağırırlar: "Siz hâlâ orada mısınız?" diye.

Siz hâlâ orada mısınız?

Bu söz çok işitilmiştir akıntıya kapılıp gidenlerin ağzından. Çünkü akıntıya kapılıp gidenler, vicdanlarını soğutmak için en çok bu sözü kullanırlar ve arkadaşlarını akıntıya karşı kürek çekmekle, hâlâ *orada* olmakla, lüzumsuz yere direnmekle, vakitlerini *boşa* harcamakla suçlarlar. İşte bu tür insanların Kur'an'da geçen *sabır* kavramının gerçek anlamını kavrayamamalarının en temel nedeni budur!

ve/veya: vâveylâ

Aşk'ın bir asliyeti vardı, haysiyeti vardı, mahremiyeti vardı; aşk'ın mecâzı ve hakikati vardı. Uşşâk zâhiri kastetmez, mecâza başvururdu; nâdan her ne kadar *mukayyed* anlasa da onlar *mutlak* olana işaret ederlerdi. Şimdi süfehâ, mecaz'ı hakikat'e (mukayyed olana) dönüştürdü ve mahremiyetin hürmetini ihlâl etti; sadece aşk'ın kendisini değil, *aşk* sözcüğünü de kirletti. Bu yüzdendir ki ehli, artık bu sözcüğü kullanmaktan utanır hale geldi. *Şiir* de payına düşeni aldı; *şiiriyyet* de. Aslı kalmadı, asâleti kalmadı, aslı-usûlü kalmayan herşey gibi şiir de şâirinin elinde değil, tâcirinin elinde.

Fuzûlî'nin sesini kim duydu? Sessiz şâirlerden kim etkilenmedi? Şimdi ses var, görüntü var, şâir gibisi var; lâkin şiir hâlâ sessiz, görüntüsüz ve şâirsiz. "Şâirsiz şiir olur mu?" demeyin, aslında her şiir şâirsizdir. Şiir şâirinin elinden çıkmaz; bilakis şiir şâirini bekler, şâir şiirini bulur. Bize düşen her ikisini bir arada bulmak ve hemen

şiirsiz şâirlerin, şâirsiz şiirlerin dünyasını terketmektir; tâ ki kulağımıza şiirin sesi ulaşsın, o şiir şâirini bize tanıtsın, şâir şiirinin yanıbaşında bizi beklesin.

Nice yıllardur ser-i kûy-i melâmet beklerüz
Leşker-i sultan-ı irfânuz vilâyet beklerüz

Melâmet beklenmeden vilayet beklenir mi? Kınanmayı göze almadan, kınanma yurdunda nöbet bekleyip bekçilik etmeden, şiir şâiriyle buluşur mu? "Şâirsiz şiir olur mu?" diye sormanın şimdi tam zamanı. Çünkü zaman, şiirsiz/şuursuz şâirlerin zamanı.

Ehl-i temkînem meni benzetme ey gül bülbüle
Derde yoh sabrı anun her lahza min feryadı var

Bülbülün gül için her an feryad ettiği gibi şâir de her an feryad u figan eder mi, etmeli mi bilinmez; ammâ feryâd ettiğinde, kelimât tıpkı cemadât gibi can bulup dile gelmeli değil mi?

Girip büt-hâneye kılsan tekellüm cân bulur şeksiz
Musavvirler ne suret kim der ü dîvâra yazmışlar

Kudemâ'nın sözleri, bir zamanlar cansız suretlere cân verirken, şimdi *söz*, şâir kisveli nâdanın dilinde kıyl u kâle inkilâb etmiş diyor ehli. Ehli olmasaydı, aşk olur muydu? Öyle ya, şuur olmasaydı şiirin, şiir olmasaydı şâirin ne işi vardı melâmet vâdisinde?

Şiiri anlamaz, şâiri tanımaz bir adamın *şiir* ve *şâir* üzerine ileri-geri konuşması, suâller sorup bilgiçlik taslaması, erbâbını incitir bilirim. Oysa had bilmezlik, meydanı boş bulmak değilmiş sebeb-i hakikî. Hayrân olana, müteessir olana, deli-divane olana câizdir deyû işitmiş de kendi kendine konuşur olmuş. Ne belîğ, ne de bâliğ imiş ki belağat ustalarınca kınansın. Mükellef değilmiş ki fakîhlerce sîgaya çekilsin. Hiç âkil olmamış ki ukalâ tarafından azarlan-

sın. O halde *Göz yaşumdan sûz-ı pinhânum kılur ârif kıyas/Bî-haber tesir-i encümden degül ahter-şinas* fehvâsınca mazeret beyanından halâs bulduğuna inansın da bu fakîr, *acz* zırhına bürünüp irfan oklarına karşı *cehlini* kendisine kalkan yapsın!

Şimdi şiir zamanı imiş... çünkü şiirin zamanı imiş... sanki şiirin zamanı var imiş. Zaman kötü imiş, çünkü kötünün zamanı imiş, güya kötünün zamanı var imiş. Oysa bir zamanlar mahzâ *aşk* iken her ne var âlemde, *ilim* sırf bir kıyl u kâl imiş. Ne olmuşsa olmuş, cahil *ve/veya* demiş.

VE işte o zaman *vâveylâ* kopuvermiş.

hızır'ın huzurunda hâzır olmak

Hiç sormadım "Kimmiş bu çocuk?" diye. Araştırmadım neyin nesidir, kimin nesidir diye. Mezarlıkları mesken edinmiş(miş): mezarlıklarda yatar, mezarlıklarda uyur, mezardakilerle konuşurmuş. Üstü başı perişanmış, yırtık pabuçlarının içinde ayakları donarmış, çoraplarını ellerine giyermiş ve fakat elleri de donarmış. Servi altında oturur ve yine servilerin altında sohbet edermiş babamla. Soğuk gecelerde birlikte üşürler, birlikte ağlarlar, birlikte gülerlermiş.

Adını hâlâ bilmem o mezarlıktaki garip gencin. Hikâyesi bana âilemden miras kaldı; zira o âdeta hâne halkından biri gibiydi. Bir gün babam bu genci eve getirmiş, yıkanıp temizlenmesine yardımcı olmuş, annem de temiz esvablar çıkarmış giyinmesi için. Sobanın başına oturtmuşlar, önüne bir tas tarhana çorbası koymuşlar. VE babamla uzun uzun konuşmuşlar.

Annem, "Garip bir gençti" diye anlatır aklına geldikçe. Yüzünün güzelliğini, dilinin düzgünlüğünü över durur hâlâ. Ne konuş-

muşlar, nasıl konuşmuşlar duymamış, duyduklarını ise anlamamış. Babam konuşmuş o dinlemiş, o konuşmuş babam dinlemiş ve fakat saatler boyunca her ikisinin ağzından da bir tek sözcük çıkmamış. "Susuyorlar mıydı, konuşuyorlar mıydı bir türlü karar veremedim. Susuyorlardı desem değil, çünkü biliyordum ki konuşuyorlardı. Konuşuyorlardı desem değil, çünkü ağızlarından bir tek sözcük çıkmıyordu" der annem hâlâ.

O gece evde yatıya kalmış. Annem misafirler için sakladığı yorganlarını, çarşaflarını, yastık kılıflarını çıkarmış, temiz ve ütülü gece giysileri vermiş. Lâkin sabah ezanları okunduğunda odasında değilmiş o garip genç. Kimse farketmemiş gittiğini ve babam ardından çok gözyaşı dökmüş. Annem, "Evlâdım, belki de o genç Hızır'dı" demişti. Ve itiraz etmemi önlemek maksadıyla hemen "Unutma!" diye uyarmıştı beni: "itikadı olmayanın imanı olmaz!"

Ben o sıralar başka bir dünyada başkalarıyla ve başka işlerle meşgul idim ve *itikad* sözcüğünün önüne *bâtıl* sıfatını getirmek suretiyle annemin uyarısını kulak ardı etmiş, tenbihlerine aldırmamıştım. İtikadmış, imanmış, hızırmış... bu sözcüklerin herbiri bir hurafenin inşasında *şuursuzca* (!) kullanılan kerpiç taşlarıydı benim için. *İman* deyince, *İtikad* deyince *sahih* olmalıydı ve *sahih itikadı* olmayanın *sahih imanı* olmazdı bana göre.

Ne de hoşlanırdım "bana göre..." demekten, "bana göre..." önekiyle başlayan cümleler kurmaktan. "Bana göre..." diye nutka başladım annemin şaşkın bakışlarına rağmen ve kitaplardan devşirdiğim ne kadar *bilgi* varsa, *bilgin* varsa, *bilgim* varsa hepsini bir çırpıda boca ettim sofaya. Babamın bizi dinlediğini anlayınca hemen ciddileştim ve "Hızır dediğiniz de kim? Nerede gördünüz siz Hızırı?" gibi sözler çıkıverdi ağzımdan.

Babam ince bir tebessümle mukabele etti. Tabii ki pek mânâ veremedim bu ince (!) tebessüme ve umursamaz görünerek kaldı-

ğım yerden sözlerime devam ettim. Fakat bir türlü anlamamışlardı, anlayamamışlardı benim o hakâyık-ı akliyelerimi. Dedim ya, babam tebessüm etmişti. Çaresiz sustum ve çıktım; onları hızırlarının huzurunda bıraktım.

Ne gariptir ki şimdi, Küplüce Mezarlığı'nın önünden her geçişimde, babamın eve getirdiği ve bir tek sözcük bile sarfetmeden saatlerce konuştuğu o garip genci hatırlarım. *Acaba hâlâ orada mı* diye düşünür, *belki birgün ona ben de rastlarım* diye aklımdan geçiririm.

Rahmetli babam, Beylerbeyi'ne yürüyerek ineceği zamanlar nedense hep mezarlık yolunu kullanır ve Boğazı seyrede seyrede yürümenin keyfini çıkarırdı. Tevafuka bakınız ki kendisi şimdi Küplüce Mezarlığı'nda medfun ve hem Boğazı seyrediyor, hem de refikiyle sohbet ediyor. Bense onlara katılmak yerine *başımı gövdemden ayırmaya* uğraşıyorum.

edatlar tek başlarına bir anlam ifade etmezler

Lafızlar ağızdan çıkan seslerin adıdır ve anlamlı olanları bulunduğu gibi, anlamsız olanları da vardır. Anlamlı lafızlara *kelime* denir ve kelime üçe ayrılır: *isim*, *fiil*, *edat* (harf).

• *İsimler*in tek başlarına bir anlamı vardır ve bu anlam ya bir duruma, ya da bir nesne'ye karşılık gelir; fakat bir eylem bildirmez ve bu özelliği nedeniyle herhangi bir zamana da delâlet etmez; *isim* zamansızdır, zamansızlıktır. İsimlerin geçmişi, şimdisi ve geleceği yoktur; tıpkı özneleri olmadığı gibi. İsimlerin, kendi cinslerini niteleyerek *sıfat* (önad); başka bir türü niteleyerek *zarf* (belirteç) adını almaları, her ne kadar onların cümle içindeki hâkimiyetlerini göstermekteyse de *zamirler* (adıllar) isimlerin yerini almak suretiyle bu gücü zayıflatmışlardır. Nitekim fiillerin, zamirleri *gizli özne* olarak yanlarında taşımalarının sebebi, isimlerin cümleyi istilâları karşısında alınmış bir tedbirden ibarettir.

• *Fiiller*in de -isimler gibi- tek başlarına bir anlamı vardır ve bu anlam bir iş, bir oluş, bir eylem bildirir ve fakat bir nesneye, bir

nesnenin kendisine karşılık gelmez. İsimlere mukabil fiiller zamana da delâlet ederler; zira her fiilin bir zamanı vardır, özne ya geçmişte, ya şimdi, ya da gelecekte eyler. "Peki *dün*, *bugün*, *yarın*, *sabah*, *akşam* birer isim değil mi; ve bu isimlerin her biri bir zamana delâlet etmiyor mu?" denecek olursa, deriz ki: Bu isimlerin zamana delâleti *maddeleri* itibariyledir; *suretleri* itibariyle değil. Oysa taksim, *suret* itibariyledir.

İsim eylem ve zamana, *fiil* de belirli bir duruma delâlet etmediğine göre *aşk*ı nasıl tanımlayacağız? Çünkü *aşk*ın zamanı yoktur, bu yönüyle fiil'den ayrılır; *aşk* eylem bildirir, bu yönüyle de isim'den ayrılır. Kısaca zamansız bir eylemin adıdır *aşk*!

Böyledir, zira 'aşk' *masdar*dır ve masdarlar eylem bildirirler, zaman bildirmezler; tıpkı *âşık olmak* gibi. Eyleme delâlet etmeleri itibariyle *fiillere*, zamandan mücerred olmaları itibariyle *isimlere* benzeseler de *masdarlar* yine de bir durumu, bir nesneyi göstermezler. Gösterdikleri an donarlar, hareketsiz kalırlar; zirâ isimleşirler (*ism-i masdar* olurlar) ve bundan böyle eylem de bildirmez bir hâle gelirler; tıpkı *Aşk* gibi, *Akıl* gibi, *Zulüm* gibi, *aşk*, *akıl*, *zulüm* gibi değil!

• *Edatlara* gelince, bütün kelimelerin temelini teşkil eden bu *sesler*, tek başlarına bir anlam ifade etmezler; ne zaman bildirirler, ne durum, ne de iş, oluş ve eylem. Bundan edatların anlamları olmadığı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Bilakis anlamları vardır ve fakat tek başlarına bu anlamın bir anlamı yoktur; *de-da* gibi, *dendan* gibi. *Edat*, anlamını tezahür ettirebilmek için, bir isme, bir fiile yaslanmak zorundadır; zira bir cümle içinde yer almadıkça, o bir hiçtir.

Bugün müslümanları birer *edat* hâline getirenler, onları birer *harf* haline dönüştürenler, işte bu nedenle ciddiye alınmamalıdır diye düşünüyorum. Müslümanlan herhangibir duruma, herhangibir

iş, oluş ve eyleme delâlet etmez hale koyanlar, dolayısıyla isim ve fiil olma hassalarını kaybettirip onları *zamansız* (tarihsiz) kılanlar, hiç kuşkusuz ki ne şimdiki *isimler*dir, ne de *fiiller*! Bilakis asıl ve gerçek suçlular, *bağlaçlar*dır; bir görünüp bir kaybolan *bağlaçlar*.

Cümlenin, cümlelerin bağlaçlara olan ihtiyacı *aslî* değil, hep *tezyinî* olduğuna göre, gayret edilirse, *bağlaç* kullanmaksızın da *cümle(ler)* kurulabilir.

"Daha ortada bir *cümle* yok ki!" diyorsanız, o halde niye boşu boşuna *bağlaçları* sırtınızda taşıyorsunuz?!

hem dilsiz, hem dilsûz

Dil, değerden bağımsızlaşabilir mi? Dilimizi değerlerden arındırabilir miyiz? Dünyagörüşünü içinde saklamayan bir dil var mıdır?

Benim bu suâllere cevabım olumsuz. Çünkü dilin değerlerden arındırılmasının mümkün olabileceğine hiç inanmadım. "Dilden değerlerin tasfiyesi imkânsızdır" demek istemiyorum. Bilakis tamamiyle değerlerden arındırılmış bir dilin olamayacağını söylemeye çalışıyorum. Sözgelimi Cumhuriyet idaresi, dili İslâmî değerlerden arındırmaya çalıştı; dili sadeleştirmek, dili Arapça ve Farsça'nın tasallutundan kurtarmak adına; İslâmî değerlerle örülmüş bir Türkçe'yi bu değerlerden arınmış bir hale getirmek maksadıyla elinden geleni yaptı; bu konuda hayli mesafe de aldı.

Şimdi yarım asır öncesinden çok farklı bir Türkçe'yle konuşuyor; çok farklı bir Türkçe'yle düşünüyoruz. Peki kendisiyle konuşup düşündüğümüz Türkçe, değerlerden arınmış oldu mu, saflaştı

mı? Hayır! Sadece farklı değerler yüklendi; böylelikle önce metafiziğini, sonra da mantığını kaybetti.

Bir misal verelim: Hayatını kaybetti, hayata veda etti, vefat etti, göç etti, rahmetli oldu, Hakkın rahmetine kavuştu, Rabbine kavuştu, Refik-i Â'la'ya çıktı, göğe çıktı, terk-i diyar eyledi, son nefesini verdi, şehid oldu, şehadet mertebesini ihrâz eyledi, geberdi, cehennemi boyladı, eşşek cennetine gitti, nalları dikti, vs.

Bu tâbirlerin hepsi de en nihayet şu biyolojik durumu imler: *öldü.*

Acaba niçin sadece "Filan öldü" demekle yetinmeyiz de farklı tâbirler kullanırız? Acaba niçin bir kimsenin ölümünü haber verirken bile değer yargılarımızdan sıyrılamayız? Meselâ bir gazete ilanında şöyle bir cümle okusak ne düşünürüz:

> Hepimizin başı sağolsun, sevgili kardeşimiz X geberdi; onun acısına dayanamayan köpeği de Hakkın rahmetine kavuştu.

Türkçe'de "sevgili kardeşler"in gebermediğini, "köpekler"in ise Hakkın rahmetine kavuşmadığını bilenler, muhtemelen kendilerine bir şaka yapıldığını düşüneceklerdir. Kezâ, babası vefat etmiş bir kimseye, "Allah taksiratını affetsin, babanız ne zaman nalları dikmişti?" denmez; veya hiç kimse bir akrabasının ardından, "Rahmetli dayım ne iyi insandı, cehennemi boylamadan önce hep bizi gezmeye götürürdü" diye söz etmez; ya da hiç kimseye "Duyduğuma göre halan eşşek cennetine gitmiş; merhûmenin cenazesi ne zaman kalkıyor?" diye sorulmaz.

Şimdi bir de şu kıyasın önermeleri üzerinde düşünelim: "Bütün insanlar ölümlüdür/Sokrat da bir insandır/O halde Sokrat da ölümlüdür"; ardından da "Bütün insanlar ölümlüdür" önermesini, şu ayet-i kerimenin meâlinde dile getirilen önermeyle mukayese edelim: "Her nefis ölümü tadıcıdır." (Âlu İmran: 185, Enbiya: 35; Ankebut: 57)

"Her nefis" (*kullu nefsin*) tabirini, hiçbir zorlamaya başvurmaksızın şu şekle dönüştürebiliriz: "Bütün insanlar".

"Ölümü tatmak" (*zâikat'ul-mevt*) tabirini de pekâlâ şöyle ifade edebiliriz: "Ölümlü olmak".

Böylelikle "Her nefis ölümü tadıcıdır" ayetiyle, "Bütün insanlar ölümlüdür" önermesi eşleşmiş olurlar. Retoriği hesaba katılmadığı takdirde, bu eşleştirme işleminde bir hata bulunabileceğini sanmıyorum. Çünkü bütün insanların ölümü tadıcı oluşuyla ölümlü oluşu arasında */görünürde/* bir fark yoktur. O halde eşleşme gerçekleşmiş *göründüğüne göre*, "Mezkûr Kur'an ayeti ile bu mantık önermesi arasında hiçbir fark yoktur" diyebilir miyiz?

Bu suâlin cevabını siz veriniz! Fakat bu arada unutmayınız ki günümüz İslâmcıları, *bu tür eşleştirmeleri yapabildikleri takdirde* tefekkür vâdisinde hayat hakkı bulabiliyorlar; üstelik bunu da bir *marifet* addediyorlar.

ey esirân!

İslâm düşüncesini modernleştirme çabalarının, bilhassa XX. yüzyıl boyunca. kendisine istinad ettiği ve her fırsatta öne sürdüğü delillerden biri de Efendimizin (s.a) söylediğine inanılan şu hadîs idi: "Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz."

Bu hadîsin bu hâliyle *Sahih-i Müslim*'de yer alıyor olmasından da güç alan bazı âlimler, ictihad kapısının açılması; İslâm âleminin içinde bulunduğu fikrî yoksunluğun (!) aşılması; modern dünyanın önümüze getirip bıraktığı sorunların çözülmesi; *atalet*, *tembellik*, *hurafe*, *israiliyat*, vb. ne kadar olumsuzluk varsa bütün bunların ıslah ve tasfiye edilebilmesi için, yeni meseleler üzerinde İslâm âlimlerinin yeniden ve köklü bir cehd u gayret göstermesi gerektiğini söylüyorlar, bu ictihad faaliyetinin meşrûiyetini temin etmek maksadıyla öne sürdükleri deliller arasına bu sahih hadîsi (!) de katıyorlardı.

"Hurma hadîsi" diye de bilinen bu hadîsin, bir gün gelip meşhûr "Mevrid-i nasda ictihada mesağ yoktur" şeklindeki *Mecelle* kâ-

idesinin ilgasına neden olacağı, yani nassın (ayet ve hadîslerin) hükümfermâ olduğu meselelerde de ictihadların ortaya çıkmasına yol açacağı -hiç değilse ilk dönem sözcülerince- öngörülmemiş, *umûr-ı dünya* hakkında bir bakıma Hz. Peygamber'den (s.a) daha bilgili olabileceklerine inanan bu insanlar, böylelikle İslâm düşüncesini modern çağın gereklerine göre yeniden düzenleyebileceklerini iddia etmişlerdi.

Bu yüzyılın başındaki *Yeni İlm-i Kelâm* ve *İctimaî Usûl-i Fıkıh* tartışmaları, esas itibariyle bu yönelimlerin bir sonucudur. Kezâ ictihad kapısının açılması, ıslahât ve tecdid programlarının yürürlüğe konulması talepleri de.

Peki sonuçta ne oldu? İslâm düşüncesinin ve İslam fıkhının seviyesi nerelere ve hatta kimlerin eline kadar düştü? Dinî hayatı bir kenara bırakalım, dinî tefekkürün derinliği, gücü, çağdaş meseleler karşısındaki hâkimiyeti ve sözümona *özgünlüğü* ne hâle geldi?

Acaba İslâm dünyasının her tarafında müslümanlar siyasî iktidarı kaybettikleri için mi bu duruma düşülmüştü? Siyasî iktidar ele geçirildiği takdirde meseleler hallolacak, müslümanlar dünya işlerini, eskisine nisbetle daha iyi mi düzenleyeceklerdi? Bütün bu suâller, *Tanrı* ile *Sorun* sözcüklerini yanyana getiren bir bilinç düzeyinde mi gerçek cevaplarını bulacaktı?

Çağdaş İslâm Düşüncesi, artık bugün meşrûiyetini *Kur'an* ve *Sünnet* gibi aslî kaynaklara uygunluğu ölçüsünde değil, modern hayata ve mevcut siyasî iktidarlara uygunluğu nisbetinde temin eder bir hâle gelmiş; ne yazık ki sadece *dipnot* kabilinden zikredilen ayet ve hadîsler, öne sürülen görüşleri hem *dinî*, hem de *geçerli* kılmak için yeterli görülür olmuştur.

Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz.

Böyle bir sözü, Peygamberine yakıştıran bir zihniyetin, *İslâm-Laiklik* meselesinde söyleyebileceği ne olabilir? Böyle bir zihniyet,

meselâ *fâiz* meselesini, *kadın* meselesini nasıl ve ne surette çözebilir? Böyle bir zihniyet, Peygamberinin böyle bir sözü söyleyemeyeceğinden kuşkulanabilir mi? Kuşkulanır da hakikati anladıktan sonra, "Yâ Rasûlallah! Umûr-ı dini umûr-ı dünyadan ayırdığımız için, en nihayet hem dinimizi, hem de dünyamızı mahvettik" diyebilir mi? Fakat bakınız Şeyh Galip ne demiş: *Böyle bir melik'e ey esirân!/Hürriyetim olmasın mı kurban?*

Düşmanı hep başka taraflarda aradık ve hâlâ arıyoruz. Düşman bellediklerimize hep kızıp durduk ve hâlâ kızıp duruyoruz. Kur'an okurken müsadif olduğumuz *müşrik*, *kâfir*, *münafık*, *fâsık* sıfatlarını hep kendimizden gayrısına lâyık gördük ve hâlâ görüyoruz. Ne ki "Biz nerede hata yaptık ve hâlâ nerede yapıyoruz?" demedik ve bize ne denli büyük bir cezâ verilmiş olmalı ki hâlâ dememekte ısrar ediyoruz.

ne yazık ki biz suçsuzuz

Heidegger, "Dil varlığın meskenidir" (*Die Sprache ist das Haus des Seins*) der. Dil olmasaydı, ne *varlık* üzerine, ne de *varolan(lar)* üzerine konuşabilirdik. Dil sayesindedir ki varolan(lar)ı sayabiliyor, sıralayabiliyor ve tasnif edebiliyoruz. Evet, dil olmasaydı *varolan*(lar) üzerine düşünemezdik de. Öyle ya, dünyamız dilimizden ibaret değil mi?

Bu durum, *dil-siyaset* ilişkileri için de geçerlidir. Dilimizin sınırlarını aşan, bu sınırların dışına taşan bir siyasetin takipçisi olamayız. Nitekim dilimizin sınırları, siyasetimizin sınırlarını belirlediği içindir ki dilimiz gibi siyasetimizin de ufukları daralmış bir durumda. O halde hiç çekinmeden şu yargıda bulunabiliriz:

— Dilin sınırlarını belirleyenler, siyasetin sınırlarını da belirlerler.

Müslümanlar, geçen yüzyılın ortalarından itibaren İslâm siyasetbilim geleneğinin kavramlarını terkedip *başka* bir dünyanın (*farklı* bir dünyanın) kavramlarıyla düşünmeye, dünyada olup-bi-

tenleri ise, içselleştirmek için büyük çaba harcadıkları bu kavramlar vasıtasıyla tasavvur etmeye başladılar. Dillerinden *vazgeçince*, dillerini *değiştirince* bu dile uygun olarak tanımlanan dünya tasavvurları da, siyaset etme biçimleri de, siyasî yapıları kavrama tarzları da değişti.

Bir zamanlar *şûrâ, meşveret, meşrûtiyet* gibi parlak terimlerle konuşmak, düşünmek ve siyaset dünyamızı bu kavramlar üzerine bina etmek revaçtaydı. Çünkü bu kelimeler, artık *muhalefeti* de tazammun eden bir meşrûiyet zemininde algılanıyorlar, siyasî yapının *çoğulcu* karakteri, ister istemez mevcut iktidarı zayıflatıcı bir süreci tahkîm etmekten başka bir işe yaramıyordu. Buna mukabil *saltanat, mutlakiyet, istibdad* gibi terimler, ne gariptir ki sadece 'sövme' sadedinde kullanılıyor, parçalanan bir imparatorluğun bâkiyesi, "kılleti: azalmayı, küçülmeyi, ana gövdeden kopmayı istemek" mânâsına gelen *istiklâl* kelimesinin omuzlarına yükleniyordu.

Şimdi ise *insan hakları, demokrasi, çoğulculuk, hoşgörü, birarada yaşamak*, vb. kavramlarla düşünüyor, dilimizi de siyasetimizi de bu kelimelerle tayin ve tezyîn ediyoruz. Bizi biz yapan bir üslûbun, bizi biz yapan bir davranış biçiminin, bizi biz yapan bir hatt-ı hareketin sahibi değiliz. Saldırıyorlar püskürtüyoruz, suçluyorlar reddediyoruz, tenkid ediyorlar mukabele ediyoruz.

Fakat hepsi bu kadar. Bir süre sonra, saldırmak için *püskürttüklerimizi*, suçlamak için *reddettiklerimizi* ve tenkid etmek için *mukabele ettiklerimizi* bizzât kendimiz kullanmaya başlıyoruz. Daha önce karşı çıktığımız kelime ve kavramları kısa bir zamanda içselleştirdiğimizi, başkalarını suçlarken farkında olmadan geçmişte savunduklarımızı şimdi suçlamaya başladığımızı anlamıyoruz. Anlar anlamaz da geçmişimizi *tahrif*, bu da mümkün olmazsa *inkâr* ediyoruz. Bu arada; kazandığımız, ele geçirdiğimiz, emek ver-

diğimiz, bizzât inşa ettiğimiz bir dünyanın değil, bilakis tevarüs ettiğimiz bir ilim geleneğinin, mirasçısı olduğumuz bir siyaset tarzının mümessilleri bulunduğumuzu hiç düşünmüyoruz.

İstihsal ettiklerimiz yüzünden üzerimize gelmiyorlar; bütün suç (!) ister istemez muhafaza ettiğimiz değerlerimizde, bir türlü kendisinden kaçamadığımız tarihimizde ve en önemlisi kurtulmak için elimizden geleni yaptığımız kimliğimizde. Kimliğimizi, tarihimizi ve değerlerimizi reddettiğimizde ise suç unsurları ortadan kalkıyor. Nitekim bugün müslümanların yana yakıla *biz suçsuzuz* diye çığırmalarının bir nedeni de bu değil mi?

Keşke günümüz müslümanları, *biz suçluyuz* diyecek kadar cesaret sahibi olabilselerdi. Keşke akidelerinin bir *suç* teşkil ettiğini anlayabilselerdi. Keşke *suçlarından* utanmasalardı. Belki o zaman, uğruna mücadele edecekleri bir şeyleri olurdu.

peynir büyük, yol kısa

Dini sadece devleti değil, toplumu da biçimlendiren bir unsur olmaktan çıkarıp onun toplum üzerindeki belirleyiciliğini yok etmeye çalışanlar; bir zamanlar, kaybedilen ülke topraklarına, kaybedilen ihtişama, kaybedilen özgüvene işaretle bütün bu menfî gelişmelerin sebebi olarak dini ve dinî kültürü gösteriyorlardı. Ne yapıp yapmalı bir an evvel din'den kurtulup Çağdaş Batı Uygarlığı'nın izlerini takip etmek suretiyle adam olmaya çalışılmalıydı.

Devleti ve vatanı kurtarmak adına âdeta *din* fedâ edildi; âlimlerimiz önce itibar, sonra can kaybına uğradı, dinî geleneklerimiz *hurafe* ilan edilip zavallı halka bu hurafelerden kurtulma çağrıları yapıldı; hatta bununla yetinilmeyip bu ülkenin insanları zorla bu *hurafeleri* (!) terketmeye mecbur tutuldular. Uzun bir süre bu ülkede doğru-dürüst dinî eser yayımlanamadı; memleket evlâtları okuyabilecekleri dinî eserler bulamadılar. Türbelere çaput bağlamaya karşı çıkmak bir *marifet* addedildi. Kemalisti de, İslâmcısı da

halkı, cehaletle ve bu tür hurafeleri hâlâ sürdürmekle suçladılar. Türbe ziyaretleri, kandillerde cami gezmeleri, mezarlıklarda Kur'an tilavetleri; cahil ve hurafeperest halkın bir türlü vazgeçemediği "atalar dini"nin (!) kalıntılarıydı.

Âlimlere itibar edip hürmet gösterenler, ruhban sınıfına hizmet etmek, Allah'la kendi aralarına *aracılar* koymak suçunu işliyorlardı. Öyleyse ıslah edilmeliydiler; edildiler de. (Şimdi kendilerine danışabileceğimiz, önlerinde diz çökebileceğimiz âlimlerimiz yok artık!)

Tarihe ve geleneklere itibar edip hürmet gösterenler, *atalar dini*ni yaşatmak ve şirke girmek suçunu işliyorlardı. Öyleyse ıslah edilmeliydiler; edildiler de. (Şimdi kendisine atıf yapabileceğimiz bir tarihimiz ve bir geleneğimiz yok artık!)

Mazi menfî bir kategori halini alıvermişti; *istikbal* ise özlenen, beklenen ve elde edilmek istenen muhayyel bir dünya. Olmayan bir gelecek adına, varolan bir geçmiş inkâr edildi: önce Osmanlılar, sonra Selçuklular, derken Abbasîler ve Emevîler. Elde birkaç yıllık *Hulefâ-yı Râşidîn* döneminin kaldığı/kalacağı zannedilmişti ki şimdi o da doktora tezlerinin sayfalarında reddedilir hâle geldi. Genç müslüman, kendi tarihinden utanır olmuştu. Sırtındaki küfeleri atarsa, *sultanlar* tarihinden kurtulursa, daha muhkem bir mevzîde konumlanabilirim sanmıştı. Din ile dinî geleneğin, akide ile kültürün, ahkâm ile edeb'in arası ayırılıverdi: Sonunda dini kurtarmak adına dinî geleneklerimizi, akidemizi tashih etmek adına kültürümüzü, ahkâmı yaşamak/yaşatmak adına edebimizi kaybettik.

Peki sonuç?

Şimdi geleneği olmayan bir din, kültürü yok edilmiş bir akide, edeb'den tecrid edilmiş bir ahkâm var ellerimizde. Hiçbir emek sarfetmeden, ciddi hiçbir eğitim görmeden, gazete promosyonlarıyla temin ettiğimiz birkaç kitabı karıştırıp *lütfen* birkaç köşeya-

zısı okumakla, *mecburen* birkaç televizyon programını izlemekle kavrayabileceğimiz bir dinin müşterileri haline getirilmiş durumdayız.

"Tanrı'yla aranıza aracıları sokmayın, hurafelerden kurtulun, atalar dinini terkedin!" dediğimizde, -ne kadar samimiyetle söylersek söyleyelim- güya *anlamlı* birşeyler söylemiş olduğumuzu farzediyoruz. Oysa aracıları atıp ulemâyı lanetli ruhban sınıfının mümessilleri ilan ettik de ne oldu? Bakın bakalım din'le aranıza koyduğunuz yeni aracılar kim? Hurafelerden kurtulduk da ne oldu? Bir düşünün bakalım şimdi yeni hurafeleriniz neler? Atalar dinini terkedip geçmişte olan, geçmişi hatırlatan ne varsa reddettik de ne oldu? Bir kıyaslayın bakalım, atanız İbrahim'in, İshak'ın ve İsmail'in diniyle şu anda temsil ettiğiniz, yaşadığınız, yaşattığınız din arasında ne gibi bir alâka var?

"Baktık, düşündük, kıyasladık. Ne olmuş yani, daha iyi bir durumda olduğumuz kesin değil mi?" diyenleriniz olabilir. Bu hurafeci adamın (!), insanın âsabını bozan suâller sormasına kızabilirsiniz de. Öyle ya, çözülmüş olduğu düşünülen problemlerin çözülmemiş olabileceği kuşkusunu ortaya atan, sona erdiği sanılan bir yolun belki de hiç adımlanmamış olabileceği ihtimalinden söz eden ve oturup tam da istirahat edecekleri zaman insanlara "Kalkın ve yola revan olun!" diyen birini hangi akıllı ciddiye alabilir ki?

Akıllılar şimdi tezgâhlarının başında. Duyduğuma göre, onlar, eski hocalarının saçma-sapan yazılarını okuyup "Ne kadar da değişmiş bu adam!?" demekten kendilerini alamıyorlarmış ve hatta ona çok kızıyorlarmış. Geçenlerde bu zâtla karşılaşınca, eski talebelerinin kendisi hakkındaki kanaatlerinden söz açtım. Acı acı tebessüm etti. Sonra şöyle bir fıkrayla mukabelede bulundu: Fareye demişler ki: "Bak şurada büyük bir peynir parçası duruyor; gidip alsana!" Fare bir peynire, bir de peynirin durduğu yere bakıvermiş,

"Bu işte bir gariplik var" demiş; "hem peynir büyük, hem de yol çok kısa!"

VE başka birşey söylemeye ihtiyaç duymadan çekip gitti. Ardından şaşkın şaşkın bakarken, nedendir bilinmez aklıma şu mısrâlar geliverdi:

Mansûr ene'l-hak söyledi/Haktır sözü, hak söyledi.
Nâdân mukayyed anladı/Ammâ ki mutlak söyledi.

benim neslimin büyük günahı

> Benim neslimin büyük günahı tarihini bilmemek, tarihine inanmamak ve bilhassa tarihinden kendinde birşey devam ettiğine inanmamaktı. Gördüğümüz feci terbiyenin tesiri altında, tarih'i bir mezar ve bütün vekâyii birer ceset gibi düşünüyorduk. Mazimiz bir dağdı: Onu çıkmıştık, şimdi inmekle meşgul idik ve talihin bizi iniş tarafında dünyaya getirdiğine kızmaktan başka yapacak birşeyimiz yoktu.

Değerli ilim adamı Ali Birinci, Şükrü Hanioğlu'nun meşhûr kitabına yazdığı bir eleştiri yazısını, merhûm Ahmed Hamdi Akseki'ye ait bu satırlarla noktalar.*

Sizi bilmem ama, okuduğumda bu pasaj beni çok etkilemişti; zira merhûm Aksekili'nin dile getirdiği nedameti bütün hücrelerine kadar yaşamış biri olarak ben de aynı soruyu defalarca kendi kendime sormuştum:

---

* *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 56, Ekim 1986.

Benim neslimin büyük günahı hangisiydi?

Benim neslimin bir bölümü, genç yaşta hayata veda etti. Binlerce genç 12 Eylül öncesinin o puslu döneminde büyük dâvâlar adına yok edildiler. Bir kısmı sakat kaldı, bir kısmı işsiz. Bir kısmı karanlık işlere girdiler ve yine bunların bir kısmı canlarını kaybetti, bir kısmı haysiyetlerini. Siyasete ve ticarete atılanlar da oldu; ve her zamanki gibi, haysiyetsiz olanları, zeki ve muhteris olanları siyasetçi oldular, tüccar oldular, işveren oldular, milletvekili ve hatta bakan oldular, ama adam olamadılar.

12 Eylül sonrası da değişen pek birşey olmadı. Bu sefer 70'lerde olup bitenlerin değişik bir türü sahneye konuldu. Çok şey okuduk, çok şey öğrendik ve fakat tarihimizden yine bîhaber kaldık; hatta tarihimizden daha tiksinir olduk, reddettik tümüyle ve böylelikle ruhumuzu kurtardığımıza inandık.

Gerçekte ruhumuzu kurtarmış mıydık bilemiyorum, ama yine sonuçta *tarihsiz* kaldığımız muhakkaktı. Hepimiz geleceğe bakan, hayalleri, hülyaları olan ve fakat geçmişi olmayan, geçmişe bakmak istemeyen gençler idik. Kısacası "gördüğümüz feci terbiyenin tesiri altında, tarih'i bir mezar ve bütün vekâyîi birer ceset gibi düşünüyorduk."

Ya şimdi? Değişen pek birşey yok. Hiçbir bedel ödemeyip tezgâhlarının başlarına geçen dünün gençleri, bu tür nefis muhasebelerinden şiddetle kaçınıyorlar, çadırlarını kurdukları yerlerden kalkıp yola revan olmaya güç yetiremiyorlar. Onların birarada görmekten nefret ettikleri iki kelime var: *nefis* ve *muhasebe*. Bu nedenle *özeleştiri* yerine *muhasebe-i nefs* yapıldığına kızıyorlar. (Çünkü ilki *maddeten*, ikincisi *mânen* terakkîye yol açar.)

Bugünkü gençler biraz şanslı olmalı ki siyasî merkez onların çoğunu ölüme sürmek yerine, konserlere ve futbol maçlarına sürüyor. Geri kalanlarına ise şimdilik küçük ve zararsız roller veriliyor.

Kimileri direniyorlar ve bunun bedelini de ödüyorlar; diğerleri ise çözülür çözülmez büyük kitlenin arasına katılıyorlar. Bu gençler *mazi* denen dağdan indiklerini değil, *istikbal* denen küçümen tepelere sıçrayacaklarını düşünüyorlar.

Durum bu kadar ümitsiz mi? Hayır! Çünkü *mâzî* denen dağdan indiğini düşünenlerin veya *istikbal* denen tepelere sıçramaya çalışanların yanısıra, bu topraklarda bir yerlerde hâlâ o *mâzî* denen dağa tırmanmayı isteyen genç zihinler var. O halde istikbale inat, "*Biraz Yakın Tarih ve Biraz Uzak Hurafe*" okumaya ne dersiniz?

öz-eleştiri: özü-eleştiri

Öz-eleştiri *maddî*, muhâsebe-i nefs ise *manevî* terakkî'ye yol açar; zira öz-eleştiri yapan kimseler, yaptıkları hatalardan pişman olmaları sebebiyle ve tabii ki bu hataları tekrarlamamak amacıyla bundan böyle kendilerine zarar vermeyecek mevzîlerde konumlanmayı seçerler; ileride pişman olmayacakları işler yapmaya başlarlar. Bu tür kimseler için öz-eleştiri, bir bakıma *insanı enayilikten kurtaran bir aydınlanma hali* anlamını kazanır. Kişi, yaptıklarının, o güne kadar kendisine zarar verdiğini, kendisini geri bıraktığını, belli yerlere (!) gelmesini engellediğini müşahede ettiğinden oturup öz-eleştiri yapar ve bu dünyanın tek akıllısının kendisi olmadığını itiraf etmek mecburiyetinde kalır.

Başkaları gibi olmaya karar verir kısaca. Meselâ artık sivri laflar etmez, herkesle birlikte güler, herkesle birlikte ağlar, yıllardır küçümsediği kalabalıkların arasına katılır, ağzından düşürmediği sözleri düşürmeye, ağzına almadığı lafları almaya başlar. Yararını

da görür bu tavrının. Belki, kendisini seven, sözlerine itibar ve itimad eden zayıfların desteğinden mahrum olur ama, bu arada, kendisini aşağılayan, kendisini adam yerine koymayan kuvvetlilerin gözüne girer. Muhalefeti, muhalif olmayı değil, iktidarı, güç ve kuvveti seçer. *Muhalif olanlar eleştirir; muktedir olanlar beğenmez* deyû eleştiriyi bırakıp beğenmemeye başlar. Öz-eleştirisi, kendisini *manevî* bakımdan takviye etmez, aksine *maddî* bakımdan terakkî ettirir. Kaybolan yıllarına, heba olan yeteneklerine acır. "Benim onlardan neyim eksik?" diyerek *özünü* eleştirir ve en nihayet *öz(ü)gür* olmak yerine *onlar* gibi olur. Değişir, yeni/yepyeni biri haline geliverir ve sık sık "Biz artık bunları aştık" demeye başlar.

Öz-eleştiri'nin aksine *muhâsebe-i nefs* böyle değildir. Çünkü *muhasebe-i nefs*, insanın, yaptığı hataları farkedip daha büyük bir mücâhedeye koyulması demektir. İdeallerini küçültmesi değil, büyültmesi demektir. Kişinin, kendisini büyüten/büyülten ideallere uygun bir büyüklüğe ulaşamamaktan ötürü nefsini hesaba çekmesi demektir. Yükleri azaltmakla, atmakla alâkası yoktur muhâsebe-i nefsin. Bilakis nefsin yükü artar ve ceremesi büyük olur büyük dâvâların.

Muhâsebe-i nefsin *başkalarıyla* da alâkası yoktur. "Kim ne der? Böyle düşünürsem, şöyle yaparsam kim hakkımda ne düşünür, ne yapar" suâllerinin yeri bulunmaz/bulunamaz hesap defterinin sayfalarında. Nefsini hesaba çeken kimse başkalarına derdinden şikayet etmez, tabib aramaz, kurtulmak istemez, başkalarına ağlamaz, başkalarının yanında inlemez.

İşte bu yüzden acı vericidir nefsi hesaba çekmek. Yürek ister kınanmayı göze almak ve dahi kınayanların kınamasına aldırmamak.

Öz-eleştiri, kişiye *başkalarını* farkettirir, kişi *başkaları* için kendinden vazgeçer, *başkaları* adına kendisi olmayı terkeder. Oysa

muhasebe-i nefs, nefsin geçmişiyle, nefsin kendisiyle irtibat kurmak demektir; nefsin tarihini yeniden okumak demektir, bir daha okumak, bıkmadan usanmadan nefis defterinin sayfalarını karıştırmak demektir. Muhasebe-i nefs, kişinin kendisiyle ilgilenmesi, kendisini farketmesi demektir. Kalabalıkların arasında, kalabalıklara rağmen varolduğunu anlaması/kavraması demektir. Kişinin kendisini farketmesi sebebiyle başkalarından vazgeçip kendisi olmaya karar vermesi demektir.

İşte bu yüzden zordur, çok zordur, "*aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabîb; kılma derman kim helâküm zehri dermânumdadur*" demek, diyebilmek.

Gerçekte zor, gerçekten zor.

hurafelerimizin zerresini bile feda etmeyiz

Böyle bir yazı başlığı, hiç kuşku yok ki "İslâmiyeti hurafelerden arındırmak" sloganının câzibesine kapılmış olanlarımızın canını sıkacaktır; hatta bu başlığı aşırı bir tepkinin ifadesi olarak tanımlayan, "ifrat karşısında tefrite düşmek" şeklinde niteleyen ve bu arada beni de *hissî* (mübalağalı) davranmakla suçlayan dostlar olacaktır. Hurafelere karşı savaş açmanın ve hurafeleri dinden kazıyıp atmanın *moda* olduğu günümüzde, bilen-bilmeyen herkesin hurafeşikenliğe soyunduğu bir zamanda *hurafeleri* savunmanın, *hurafelerin* ve *hurafecilerin* yanında yer almanın, "savunması güç bir mevziye yerleşmek" demek olduğunu biliyorum. Ancak bunu, "laf olsun torba dolsun" kabilinden ucuz sevdaların peşinden koşmak amacıyla yapıyor değilim.

"Hurafelere karşı çıkmak" ve "Dini hurafelerden arındırmak" edebiyatının, dışı parlak ve fakat içi kof *modern bir söylem* olduğuna, bu söylemin ise kaynak ve kavramlarını *Kur'an*'dan değil,

müslümanlar için Yahudilikten de Hristiyanlıktan da tehlikeli bir *din* haline gelmiş bulunan *modernizm*'den aldığına inanıyorum; zira günümüz müslümanlarını karşıtlarından *farksız* hale getirenin de işte bu *modernizm* adlı "çağdaş din" olduğu kanaatini taşıyorum.

Bu dinin en yaygın ve en etkili sloganlarından biri, "hurafeleri reddetmek" ve pek tabii ki "dini hurafelerden arındırmak"tır. O halde soralım, nedir adına *hurafe* denen bu şey!? Soralım bakalım, hurafelere karşı çıkmayı kimler öğretti bu zavallı müslümanlara!? Soralım da öğrenelim nedir bu *hurafeler* ve kimdir bu *hurafeciler*!?

Bu suâller muvacehesinde biraz olsun düşünen kimseler, *hurafe* kelimesinin "olumsuz bir anlam" taşıdığında elbette tereddüt etmeyeceklerdir. Öyle ki hiçbir aydın, hurafelerin *karşısında* ve hakikatlerin *yanında* yer aldığını ilân etmekten kaçın(a)mayacaktır. Her çağdaş yurttaş (hatta hurafecilerin kendileri bile) hurafelere karşı çıktıklarını bilhassa belirtmeyi bir marifet sanacaktır. Bir yanda *hurafeler*, diğer yanda *hakikatler*. Ne garip değil mi, *herkes* hakikatsever ve hakikatin yanında. Yine *herkes* hurafe düşmanı ve hurafenin karşısında!

Mazlumların yanında yer almayı beceremeyen siyasîlerin, zalimler karşısında hakkı, hakikati dile getirmekten çekinen aydınların, kalbinden çok midesini düşünen akademisyenlerin, hatta laiklerin, kemalistlerin, laik ve kemalist olmayanların, sağcıların, solcuların, müslümanların, müslüman olmayanların, velhasıl toplumun her kesiminin, her katmanının hurafelere karşı çıkmakta bu denli büyük bir *ittifak* içerisinde olmaları sizi hiç şaşırtmıyor mu, bu *garâbet* biraz olsun sizleri düşündürmüyor mu?

Alın size kolayca dövebileceğiniz bir hurafe:

Türbelere çaput bağlamak!

Acaba bu hurafeye karşı çıkmak için müslüman olmaya *lüzum* var mı? Müslümanın dinine sövenler de tıpkı İslâm'ı övenler gibi *bu tür* hurafelere karşı çıkmıyorlar mı? Acaba bu hurafeye karşı çıkışın kaynağı gerçekten de *Kur'an* mı? İnsanlar Kur'an okudukları için mi, yoksa daha ziyade *modernleştikleri* için mi türbelere çaput bağlamaya karşı çıkıyorlar? Hurafelere karşı olmada radikallerle uzlaşmacılar arasındaki *esasa taalluk eden bütün farkların* birdenbire ortadan kalkması sizce bir tesadüf mü? Bu insanlar gerçekte *dini* mi hurafelerden arındırıyorlar; yoksa *toplumu* mu dinden?

Bu suâller üzerinde derinlemesine düşünmeyi gereksiz buluyorsanız, o halde vurun türbelere çaput bağlayan zavallı halka! Horlayın onları. Dini bulandıran, bidat ve hurafelerin esiri olan bu savunmasız insanları, güyâ *Kur'an* adına ve fakat gerçekte edinmiş olduğunuz *modern alışkanlıklarınız* adına yerin dibine geçirin! Nasıl olsa, halkın hurafesini savunan kimse yok; çağdaş hurafelerin avukatı ise çok.

Bana gelince, ben, *hurafe* ile *hakikat* arasında -sanıldığının aksine- çok ince bir çizgi bulunduğuna inandığımdan, asıl *baştan çıkarıcı* olanın "gerçek hurafeler" değil, "sahte hakikatler" olduğunu iddia ediyorum.

VE işbu *hakikat* nedeniyledir ki ey esirân, *hurafelere* karşı mücadelenizde sizleri takdir etmiyorum!

hakikat ve hurafe

Bir önceki yazıda "dini hurafelerden arındırma" adına yapılan *hakikat savaşçılığının* esas itibariyle *dinî* değil, *asrî* bir tutum olduğuna dikkat çekmiş. daha da önemlisi, *hurafe karşıtlığının* hesabı verilmemiş kavramlar ve kaynaklar kullanan dışı parlak ve fakat içi kof bir söylemden ibaret bulunduğunu söylemiştim.

Hâlen bu kanaatimi muhafaza ediyorum; zira bu söylem karşısında, "hurafelerimizin zerresini bile feda etmeyiz!" şeklinde köklü bir tavır alınmadıkça, *hurafe* ile *hakikat* arasındaki ince çizginin ihlâl edilip "hurafelere karşı çıkmak" adına *hakikatin* tahribi sürecek, buna mukabil *hakikate sahiplenmek* gibi bir lafazanlıkla birileri insanların zihnine *modern hurafeleri* zerketmeye devam edecektir.

Bu nedenledir ki "türbelere çaput bağlamak" gibi, çoğu kimsenin hiç düşünmeden bir çırpıda reddedebileceği bir misalle işe başlamaktan çekinmedim.

Tekrar ediyorum, bu hurafeye karşı çıkmak için müslüman olmaya, Kur'an okumaya, ilahiyat hocalığı yapmaya, aydın geçinmeye, ilim adamı kisvesi taşımaya, vs. lüzum yoktur. Bu ve benzeri hurafelere karşı çıkmak için biraz şehirlileşmek, biraz modernleşmek, biraz çağdaş eğitim almak, biraz da parlak sözlere kanmaya müheyya sıradan bir zekâya sahip olmak yeterlidir.

Biraz düşünün lütfen! Hakikate ulaşmak, hakikati sahiplenmek ve hakikat savaşçılığı yapmak bu kadar *kolay* bir iş midir? Nasıl oluyor da yediden yetmişe, âliminden cahiline, dinlisinden dinsizine, radikalinden uzlaşmacısına, samimisinden hâinine kadar hemen herkes *hakikatin* ne olduğunu, ne olmadığını, neyin *hurafe* olup neyin olmadığını bu kadar iyi bilebiliyor? Nasıl oluyor da insanlar gözleri kapalı hemen *hurafeleri* teşhis edebiliyorlar ve hurafelere karşı savaşmaktan hiç mi hiç çekinmiyorlar?

Biraz düşünün lütfen! Başörtüsü zulmü gibi, *dinî* mahiyet taşıması bir yana, *insanî* bir fecaat karşısında bile sükût edip dilsiz kesilenler, birtakım hurafelere karşı çıkmada nasıl oluyor da birer aslan kesiliyorlar? Acaba niçin? Evet niçin hurafeler sözkonusu olduğunda *hakikat savaşçılığı* bu kadar kolay bir *meslek*, bu kadar ucuz bir *kahramanlık* haline dönüşebiliyor? Acaba neden hurafeler, hiçbir gayret göstermeksizin, hiçbir şey okumaya, öğrenmeye ihtiyaç duymaksızın birçok sıradan zekânın bir çırpıda reddedebilecekleri bir hedef halini almış bir durumda?

Cevabı çok basit. Çünkü hurafeler ve hurafe tanımları, *hâkim söylem* tarafından üretiliyor ve hiçbir ücret istenmeksizin herkesin istifadesine sunuluyor. Hurafelere karşı çıkmak için hâkim söylemin etkisi altına girmeniz yeterli. Üstelik hiçbir bedel ödemenize de gerek yok! Çünkü *herkes* sizin gibi düşünüyor; *herkes* hurafelerden nefret ediyor; *herkes* hurafelere karşı. Sizin yapacağınız, *herkes* gibi yapmak, *herkes* gibi olmak.

Zavallı ve savunmasız halk, mağlup edilmiş bir zihniyet, gücünü kaybetmiş bir dünya görüşü, sizin gibi *herkes*in yanında yer almış bir *hakikat savaşçısına* ne yapabilir? Kim korkar o zavallı ve bîçare hurafecilerden?! Üstelik ağzınız biraz laf yapıyorsa, bir iki ayet, bir iki hadis de okumayı becerebiliyorsanız, kim ve nasıl *türbelere çaput bağlamak* gibi aptalca ve çağdışı (Kur'an dışı?) bir eylemi savunabilir?

Kendinizi şöyle bir durumda konuşuyorken hayal edin: Hurafelere karşı çıkıyorsunuz, hakikatleri, (bâhusus *Kur'an hakikatlerini*) savunuyorsunuz, bir sürü yanlış şeyler söylüyorsunuz ve karşıtlarınız (!) bile size diyorlar ki: "Hurafelere karşı çıkmanızı takdirle karşılıyoruz, *ama*...." İzleyiciler de, eleştirmenler de, destekleyenler de, nefret edenler de hep birden koro halinde şu sözü tekrar ediyorlar:

— Zât-ı âlilerinizin hurafelere karşı çıkmasını takdirle karşılıyoruz, *ama*...

Bu bağlamda, *ama* sözcüğünden sonrasının bir anlamı var mıdır? *Hâkim Söylem*, olduğunu söylüyor. Ben ise aksini savunuyor ve diyorum ki: Asıl numara, *ama* sözcüğünün öncesindedir!

onlarca hurafe, bizce hakikat

Hurafe hakikatlerimize başkalarınca yakıştırılan yafta! *Hurafe* zavallı zekâların bir çırpıda reddebileceklerini zannettikleri hakikat!

Hurafe dedelerimiz, ninelerimiz. *Hurafe* asaletimiz.

Hurafe namusumuz, iffetimiz, dinimiz, dilimiz, mâzimiz, değerlerimiz, itikadımız, amelimiz, örf ve âdetlerimiz, kültürümüz.

Hâsılı bizi biz yapan her ne varsa o!

Hakikat onların *gerçek* adını verdikleri zanniyât. Hakikat sorgulananın değil, kabul edilenin adı. Herkese göre, herkesçe, herkes için. Onların kendi gerçekleri, kendi gerçekliklerinden ibaret hakikat vehmine kapıldıkları serap. Bu yüzden zanniyât değil sadece, hem makbulât, hem meşhûrât, hem de vehmiyyât!

Onların hakikatleri onların olsun, bizim hurafelerimiz bize yeter!

Hurafelerimiz, evet, bizim hurafelerimiz; yani bizim hakikatlerimiz; yani bizim gerçeklerimiz, bizim gerçekliklerimiz.

Hurafeleri reddedenler asaletlerinden vazgeçenlerdir. Onlar başkalarının *hakikat* diye adlandırdıklarına kolayca teslim olanlardır. Sözüm ona hurafelere karşı çıkanlar herkesleşenlerdir. Onlar yaygın olanları, pazarlanabilir olanları, müşteri bulabilenleri sorgusuz-suâlsiz tasdik edenlerdir.

"Hurafâttan Hakikate..." diye bütün hakikatlerimizi peşkeş çektiler; mendubları biz kendiliğimizden terkedersek, belki o zaman vacibleri de koruruz sandılar. Netice itibariyle hem mendubları verdiler, hem vacibleri, hem mekruhları, hem haramları. Pazarlık yapılabileceklerine, pazarlığın netice vereceğine inandılar safça. Namahremin elini mahremiyetimize değdirdiler.

"Biz Hakikatiz" diyebilselerdi; hiç kuşku duymaksızın -yani burhan-ı kât'ı ile- hakikat ehlinin hurafelerinin dahi *hakikat* olduğunu söyleyebilirler, hurafe olmakla/hurafâttan sayılmakla suçlanan o muhteşem *hakikat* tasavvurunu bir çırpıda feda etmek gafletine düçar olmazlardı.

Bakınız, sözümona geçen yüzyılın en büyük putkırıcılarından Nietzsche'nin hurafe düşmanlığı hakkında Heidegger ne diyor?

> Şimdiye kadarki değerlerin karşısında 'hayır' demek, yeni değer koymaya 'evet' demenin sonucudur. Nietzsche'nin düşüncesine göre, bu 'evet'te şimdiye kadarki değerlerle ne bir uzlaşma, ne de bir uyuşma bulunduğu için, bu 'evet' içindeki koşulsuz 'hayır', yeni değer koymanın bir parçasıdır. Şu andaki değerlerin yinelenmesine karşın yeni 'evet'in koşulsuzluğunu güven altına almak uğruna; yani değer koymayı karşı akım olarak değerlendirmek uğruna, Nietzsche, yeni değer koymayı *Hiççilik* olarak tanımladı.

Eski değerleri *hurafât* ilan edenler, değerin değerini reddediyor gözüken ve fakat biteviye yeni değerler koymaktan kendilerini alamayanlardı.

Ne uğrunaydı bütün bu çabalar?

Sözde hakikatler uğrunaydı. Başkalarının hurafelerini tahkim etmek uğrunaydı. Heidegger'in deyişiyle yeni 'evet'in koşulsuzluğunu güven altına almak uğruna; yani değer koymayı karşı akım olarak değerlendirmek uğruna idi.

Mezarlıklarımıza kasdettiler, servilerimizi sükûtla çürütmeye kalkıştılar, bizi ölülerimizden değil sadece, mazimizden de, tarihimizden de koparmaya çalıştılar. Türbelerimizden uzaklaştırmakla bizi başkalarının hakikatleri (!) içinde boğdular; türbelerden nefret ettirip müzelerde dolaştırırken bizleri gözümüzün içine baka baka ruhumuzu çaldılar. Karakaplıkitap'tan sözde deliller temin edip tehecciidü unutturdular; yerine bizleri ekran karşısına çaktılar.

Hayasızca reçelimize el atanlar çocuklarımızı nutellayla zehirlediler; şerbetimize tuz dökenler evlatlarımızı renkli asitlerle yaktılar; un helvamızı, aşuremizi küçümseyenler kandillerde lahmacun dağıtmaktan çekinmediler.

Hurafelerimize saldıranlar, bizi hurafelerden arındıracaklarını söyleyenler, bizi eskidiğini düşündükleri hakikatlerimizden etmekle kalmadılar, onların yerine bizi yeni hakikatlere sundular.

Sunakları da sunuları gibiydi. Asaleti yoktu, hüviyeti yoktu, haysiyeti yoktu. Kimliksiz, kişiliksiz, haysiyetsiz hurafelerdi *hakikat* diye bizi kendisine kurban etmekten kaçınmadıkları şeyler.

Bu toprakların çocuklarına yalan söylediler. Kendi uydurduklarını yalanlara kendileri inanmakla kalmayıp yalanlarına *hakikat* diye inanılmasını istediler; bizim hurafelerimizi alıp yerine kendi hurafelerini verdiler; bizim hakikatlerimizi perdeleyip kendi hakikatlerini vitrine koydular.

Evet bu toprakların çocuklarına yalan söylediler; VE "Ben Hakikatim" demelerine asla izin vermediler. Onlar da *ben* diyemedikleri için *sen* demeyi beceremediler.

"Ben ben değilem, ben dediğim sensin hep/ Ruhum dediğim, sensin dediğim sensin hep" diyen/diyebilen ehl-i dil'in torunları, hurafelerini kaybettikleri günden beri sükûta gömüldüler.

Bizden koşulsuz hurafelerimizi terketmemizi isteyenlere karşı ortaya koyacağımız yegâne tavır, hurafelerimizi koşulsuz savunmaktan başkası olamaz. Binaenaleyh bu hengâmede ötekisiyle pazarlık yapabileceklerini düşünenler, yani "Karşı taraf ifrata düşmüş, bari biz de tefrite düşmeyelim!" diyenler, hiç kimsenin kuşkusu olmasın ki henüz neyin pazarlık konusu edildiğini bile anlayamamış safdillerdir.

hurafesini kaybetmiş bir dünyanın çocukları

> Hakikatleri sonuna kadar savunmaya, hurafeleri ise hiç çekinmeden reddetmeye devam edeceğim. Kimseden korkum yok! Dini hurafelerden arındırmadıkça İslâm'ın nûrlu yollarında yürüyemeyiz. Biz hakikat erleri hakikat için canımızı bile feda ederiz, yeter ki hurafeler ortadan kalksın, hakikatler anlaşılıp ortaya çıksın! Falan filan.

Bu sözler, hiç çekinmeden altına imza atabileceğiniz sözlerden değil mi? Sanıyorum öyle. Çünkü bu ülkede, hurafelere karşı çıkmak ve İslâm'ı hurafelerden arındırmak, ne gariptir ki hemen *herkesin* şiârı haline gelmiş. Fakat hiç kimse kendisine şu suâli sormuyor gibi:

— *Hakikat* de neyin nesi? Ben *neyin hakikatini* savunuyorum? *Hurafe* nedir ve ben *hurafe* adı altında neye karşı çıkıyorum?

Bizler *insan hakları* gibi, *özgürlük* gibi, *demokrasi* gibi, *bilim* gibi birtakım kavramlar kullanıyoruz ve ne tür bir içeriğe sahip ol-

duklarını hesaba çekmeksizin, daha doğrusu hesaba çekmeyi düşünmeksizin bu tür bir yığın parlak sözler sarfetmeyi bir marifet sanıyoruz. Buna mukabil *hurafe* sözcüğünün olumsuz bir içerik taşıdığından zerre kadar kuşkulanmıyoruz ve yine hurafelere karşı çıkmanın çevre kirliliğine karşı çıkmak gibi apaçık bir kesinlik taşıdığına inanıyoruz. [Burada hemen bir *cevize* (*vecize* değil!) uydurabilirsiniz: "Hurafelerin zihinleri kirletmesi, kimyasal atıkların doğayı kirletmesinden daha tehlikelidir!"]

Seviyeyi biraz yükseltelim ve *türbelere çaput bağlamak* gibi bir hurafe yerine, daha ciddi bir hurafe örneği bulalım kendimize:

Saltanat yanlısı olmak!

Bu çağdaş dünyada kim ister *saltanat yanlısı* olarak görülmeyi? Yanlısı olunabilecek bir saltanatın bulunmadığı ve bilakis demokrasi rüzgârlarının estiği demokratik bir dünyada hangi aptal (!) "*saltanatı savunmak*" safdilliğine düşebilir?

Belirli bir saltanata karşı çıkmanızı anlayabilirim. Filan ya da falan kişinin sultasını reddetmenize de bir ses çıkarmam. Samimi ve hatta nadir de bulunsa bilgili bir demokrat olabilir, demokratik sistemi savunabilir ve tabiatıyla mutlakî rejimler ile saltanat yönetimlerini eleştirebilirsiniz. Ancak insanlık tarihinin ve bilhassa kendi tarihimizin daha düne kadar yabancısı olduğu bir zihnî yönelimi esas ittihaz ederek bütün geçmişi nasıl *demokratik olmamakla* suçlar ve kolayca Kur'an'ı bu bir iki günlük yönelimlerin destekçisi, fetvacısı haline getirebilirsiniz? Bugün kabul görmüş *inançlardan* (!) hareketle ve bu kabul görmüşlüğün *hâkim söylem* haline gelmesinden istifadeyle nasıl olup da bütün bir İslâm tarihinin üzerine çizgi çekebilir, bu insanları Kur'an'a (demokrasi'ye?) riayetkâr olmamakla niteleyebilirsiniz?

Kur'an ve İslâm saltanata karşıdır!

Bu parlak sözün altına kim imzasını atmaz? *Herkes* atar! O halde siz de *herkes* gibi yapın ve *herkes* gibi olun: saltanata karşı çıkın! Birileri size, "Nereden biliyorsunuz Kur'an'ın ve İslâm'ın saltanata karşı çıktığını?" diye sorduğunda, "*Herkes* böyle söylüyor, ben de *herkes* gibi düşünüyor ve *herkes*'e katılıyorum" demekten başka verebileceğiniz ciddi bir cevabınız var mı? "Olması mı gerekir?" diye itiraz edebilirsiniz; zira *herkes* sizin yanınızda.

Herkes sizin yanınızda ama *sorun* da burada. Müslümanlar önce *herkes* gibi davrandılar, *herkes* gibi düşünmeye başladılar, sonunda da *herkes* gibi oldular. Bu nedenle teorik düzeyde ne saltanatı, ne mutlakiyeti, ne meşrûtiyeti, ne de cumhuriyeti tartışma şansımız kaldı. Saltanat dışarı, demokrasi içeri. Fakat biraz tahammül edip şu sorunu bir konuşmayı deneyelim! Hayır, bu mümkün değil. Saltanat *hurafe*dir, demokrasi *hakikat*. Hurafe *kötü*dür, hakikat *iyi*. Kötü *merdûd*dur, iyi *memdûh*. Merdûd *saltanat*tır, memdûh *demokrasi*. Saltanat *hurafe*dir, demokrasi *hakikat*. Bu totolojinin adı da *tefekkür*!

Ne diyelim, *hakikat* adını taşıyan hurafeleriniz sizin olsun, *hurafe* adını taşıyan hakikatlerimiz bize yeter! Birbuçuk asırda hurâfattan hakikate gelmiştik, şimdiki yolculuğumuz ise hakikatten hurafâta.

islâmsız türkiye, türkiyesiz islâm

İslâmsız bir Türkiye düşlenebilir mi?

Bir zamanlar kimileri böyle birşeyin mümkün olabileceğini zannettiler ve bu konuda ellerinden geleni de yaptılar.. *İslâmsız bir Türkiye* inşa edebileceklerine inandı bu insanlar. Uleması yok edilmiş, tarihi silinmiş, inançları zayıflamış, hatta tamamen kaybolmuş bir Türkiye.

Tedrisâtı tevhid etmekle; medreseleri, tekke ve zaviyeleri kapatmakla; insanlara zorla şapka giydirmekle; "Devletin resmî dini, din-i İslâm'dır" maddesini Anayasa'dan çıkarmakla; alfabeyi değiştirmekle; dinî eğitimi azaltmakla; hatta kaldırmakla İslâmsız bir Türkiye'nin kurulabileceğini düşündüler. Öyle ki "Halkın ibadetlerine karışılır; inanç ve hurafeleriyle (!) alay edilir; 18 sene bu ülkede ezanlar Türkçe okutturulur ise, niçin böyle birşey mümkün olmasın?" diye hesaplar yapmaktan çekinmediler.

Bir zamanlar dinî kitap yayımlamak yasaklandı; yayımlananlar ise imha edildi bu ülkede. Biraz gayret edilirse, *İslâmsız bir Tür-*

kiye kurulur sandılar. Batı'ya ait ne varsa ülkeye getirdiler. Kıyafetleri değiştirdiler; evlerin sadece dışlarını değil, içlerini de istedikleri gibi düzenlediler. "Kentleşirsek köylülükten de, köylülüğün mümkün kıldığı din de kurtuluruz" dediler. Kısmen bazı başarılar da elde ettiler. Fakat *İslâmsız Türkiye Projesi* tutmadı.

İslâm, hâlâ bu toprakların en kuvvetli, en köklü, en sağlıklı harcı. Ne gariptir ki bu din, kimi insanlara bir zamanlar, "Benim annemin de, babaannemin de başı örtülü" dedirtirken, şimdi, "Ne yapalım benim kızımın da, benim yeğenimin de, benim kız arkadaşımın da başı örtülü" dedirtebiliyor. Sadece başları örtülü olduğu için okullara alınmayan, joplanan, itilen kakılan kız çocuklarına rağmen; sadece başları örtülü olduğu için devlet dairelerine sokulmayan, hatta oralardan kovulan kadınlara rağmen, bu topraklarda milyonlarca kız ve kadın baskılara direnip örtüsüne sahiplenebiliyor.

Evet, *İslâmsız Türkiye Projesi* tutmadı; tutmayacak da. Peki ya *Türkiyesiz İslâm*? Böyle bir proje tutabilir mi, böyle bir proje bu ülkenin insanlarının zihninde kök salabilir mi? Bu topraklarda yaşayan insanlar, bu toprakların dışında kendileri için bir ülke hayal edebilirler mi? Bu toprakların insanları, "Madem öyle biz de inançlarımızı başka bir ülkede yaşamaya çalışırız" diyebilirler mi? Hangi güç bu insanları, kendi topraklarından kovabilir? Hangi güç, bu insanlara "Gidin buradan, dininizi de yanınızda götürün" diye emredebilir?

İslâm'ın evrenselliği, üzerinde yaşadığımız bu topraklardan vazgeçmemizi gerektirecek bir biçimde yorumlanabilir mi? Bu ülkede bir zamanlar *Komünistler Moskova'ya!* diye bağırılıyordu; peki müslümanlar nereye gidecekler? Bu toprakları müslümanlar fethettiler; ve düşmana karşı bu toprakları yine müslümanlar müdafaa ettiler. O halde kim ve hangi sebeple *müslümanları* bu top-

raklardan tehcir edebileceğini düşünebilir? O halde kim ve hangi sebeple *müslümanların* bu topraklardan hicret edebileceklerine inanabilir?

Bu topraklarda *İslâmsız bir Türkiye* inşa edilemediği gibi, bu topraklarda yaşayan insanların zihinlerinde *Türkiyesiz bir İslâm* da inşa edilemedi. Peki bunu engelleyen ne? Niçin bu projeler tutmadı, hâlâ da tutmuyor? Okur-yazar takımının gayretleri mi? Aydınların, ilim adamlarının telkinleri mi? Baskı ve şiddet yetersizliği mi? Gelip geçen hükûmetlerin tâvizleri mi? Günlük politikalar mı?

Bu ve benzeri sebeplerin hangisi, İslâmsız bir Türkiye'nin veya Türkiyesiz bir İslâm'ın inşasını geciktiriyor, hatta imkânsız kılıyor?

Sorular... sorular... sorular... Peki cevaplar?!

Cevap yok! Çünkü, duyduğuma göre bu ülkede cevaplar yazları tatile çıkıyormuş.

ahlâk ile siyaseti birbirine karıştırmak

Acaba 'ahlâkî' olmakla nitelediğimiz fiiller dışında öylece bir yerde duran (*zâtıyla kâim*) bir cevher ya da bir diğer deyişle edimlerimizin kendileri dışında ve fakat onlara dışarıdan yüklediğimiz, yüklemek zorunda olduğumuz bir *ahlâk manzumesi* var mıdır?

Acaba hayatın diğer cepheleriyle, meselâ hukuk, iktisad, siyaset, bilim, vb. sahalarla ilişkiye girmeksizin, salt kendi başına tasavvur olunabilir bir zâtiyete sahip bir ahlâk'tan sözedebilir miyiz?

Acaba kendisine *ahlâk* dediğimiz şey (*iyi ile kötü*), bizâtihi aklî ve olgusal yargıların kendilerinden elde edilebilir mi, yoksa iyiliği ve kötülüğü biz bu yargılara dışarıdan mı yüklemekteyiz? Sözgelimi bilimin, iktisadın, siyasetin asla tâbî olmaktan kaçınamayacağımız kendine mahsus bir ahlâkı var mı?

Ben, her nedense ahlâkı işin içine karıştırmaktan kaçınan ve yapıp etmelerini, eyledikleri işin gereği olarak izah eden insanlardan hep kuşkulanıvermiş, tanımı yapılmamış olsa bile *ahlâk* söz-

cüğünün kendisini irkilttiği insanların, dâima birtakım meşkuk işler çevirdiklerine kail olmuşumdur. Meselâ bilim adamlarının ekseriyeti, kendilerine yaptıkları işlerin ne kadar ahlâkla bağdaştığının sorulmasından hoşlanmazlar ve muhataplarına "Ne yapalım, oyunun (*bilimin*) kuralları böyle gerektiriyor" derler.

Çoğu işadamının durumu da böyledir; zira onlar da aynı şekilde kendilerine yaptıkları işlerin ne kadar ahlâkla bağdaştığının sorulmasından hoşlanmazlar ve muhataplarına "Ne yapalım, oyunun (*ticaretin*) kuralları böyle gerektiriyor" diye cevap verirler.

Keza siyasetçilerin tavrı da farklı değildir. Onlar da diğerleri gibi -hatta daha ziyade- güttükleri siyasetin ahlakîliği üzerine konuşup tartışmayı sevmezler. Çünkü siyasetin kendisine mahsus bir ahlâkı, kendisine mahsus kuralları olduğuna inanırlar. Pek tabii ki bize hemen, o duymaya çok alıştığımız meşhur sözü söyleyiverirler: "Ne yapalım, oyunun (*siyasetin*) kuralları böyle gerektiriyor."

Birgün Zeki Velidi Togan, Lenin'e "Sen bize söz vermiştin, hani Tataristan ile Başkurdistan bağımsız olacaktı?" dediğinde, Lenin -hiç istifini bozmadan- kendisine şu mukabelede bulunmuş: "Sen *siyaset* ile *ahlâkı* birbirine karıştırıyorsun!"

Size bu veya benzeri sözlerle karşılık verenlerin durumlarına bakınız, onların ahlâka ihtiyaçlarının olmadığını göreceksiniz; zira varsıl ve güçlü olanların, bu dünyada pek ahlâka ihtiyacı olmaz, olmuyor.

O halde *ahlâk*, sadece zayıfların sığındığı bir melce mi? Yoksullar ile güçsüzler mi hep ahlâka ihtiyaç duyarlar?

Hayır! Ben hiç de böyle düşünmüyorum; zira yoksulların da, güçsüzlerin de sıkça ahlâksızlık yaptıklarını biliyorum. Varsıl ve güçlü olanlar, nasıl güçlerini ve varlıklarını korumak maksadıyla ahlâktan, ahlakî olandan kaçınıyorlarsa, yoksul ve güçsüz olanlar

da aynı şekilde yoksulluktan ve güçsüzlükten kurtulmak amacıyla ahlâkîliği önemsemiyorlar, önemseyemiyorlar.

VE bilmiş bilmiş yüzümüze bakıp utanmadan şöyle diyorlar: "Ne yapalım oyunun (*hayatın*) kuralları böyle!"

Yoksulluklarının, güçsüzlüklerinin, oyunu, kurallarına göre oynamalarını gerektirdiğini söylemekle, güyâ kendi gerçekliklerinden güç devşiriyorlar ve böylece, yapıp etmelerinin (*ahlâksızlıklarının*) meşrûiyet kazanmış olduğunu sanıyorlar; tıpkı kendileri gibi olmaya özendikleri varsıl ve güçlü kimseler gibi.

Bilemiyorum, acaba siz de benim gibi bu tür cevaplarla karşılaştığınızda kendinizi *aptal gibi* hissediyor musunuz? Şayet hissetmiyorsanız, ya da bugüne kadar hissetmemişseniz, Lenin ile Zeki Velidi Togan arasındaki konuşmada hangi tarafın güçlü ve akıllı, hangi tarafın zayıf ve aptal bir konumda bulunduğunu anlamaya çalışın. Acaba siz hangi tarafta olmayı isterdiniz? Siyaset ile ahlâkı birbirine karıştıran, karıştırdığı için de başarısız olan tarafta mı, yoksa siyaset ile ahlâkı birbirine karıştırmamayı becerdiği için başarılı olan tarafta mı?

Burada kelime oyunu yapıp esasen "Başarılı mı başarısız mı olmayı isterdiniz?" türünden cevabı güç bir suâlle sizi yanıltmaya çalıştığımı sanabilirsiniz. Oysa sizi yanıltmaya çalışmıyorum; sadece "başarılı veya başarısız olmak" ile "ahlâklı veya ahlâksız olmak" arasındaki çizginin sanıldığından *daha ince* olduğuna işaret etmeye çalışıyor; günümüzde *başarılı* olmak için, âdeta *ahlâksız* olmak gerektiğine dâir yaygın bir inancın her yere, herkese ve her kesime sirayet ettiğini vurgulamaya uğraşıyorum.

Hayat denen yolun hangi caddesinde, hangi sokağında seyreylerseniz seyreyleyin, yaptığınız işin ya da takip ettiğiniz meslekin ahlâkîliğini bahis mevzûu etmek zorundasınız; bu sorulardan kaçamaz, kaçınamazsınız çünkü.

Gerçekte varsıl ve güçlü olanların, hatta yoksul ve güçsüz olanların dahi ahlâka ihtiyaçları olmayabilir; daha açıkçası, insanların çoğu neyin ahlâklı, neyin ahlâksız bir tutum olduğunu anlayıp kavramaya vakit ayır(a)mayabilir ya da ayırmak istemeyebilirler. Kendilerine bu tür suâller sorulmasından da hoşlanmayabilirler. Fakat dâvâ sahibi insanlar böyle davranabilirler mi?

Bilim adamı da olsalar, tüccar da olsalar, siyasetçi de olsalar, hatta ve hatta gazeteci ve yazar da olsalar; *dâvâ* ve *iddia* kelimelerinin aynı kökten geldiklerini biliyorlarsa, asla ve kat'a!

ihtilâl'den inkılâba

Aslında her kelimenin bir hikâyesi vardır. *İhtilâl*in de öyle...

İlginç bir kelimedir *ihtilâl*; bizim bugün kullandığımız anlamın çok daha uzağında duran anlamları var.

Ancak biz bu sözcüğün anlamı (mânâ) kadar, bu anlam sayesinde ulaştığımız kavramın da (mefhum) izini sürmek istiyoruz.

*İhtilâl*in kökenine bakacak olursak, biraz da eski Türkçe'den hatırlayacağımız bazı tanıdık kelimelerle karşılaşırız: *halel* (çoğ. *hılâl*) meselâ. Halel'in anlam haritası şöyle:

i. açıklık, aralık, boşluk, çatlak, yarık.
ii. bozukluk, eksiklik, karışıklık.
iii. hasar, zarar, ziyan, kayıp, zayiat.

İlk anlamını tamamıyla açık kılmak istersek, şu örneği verebiliriz: *zaman aralığı*; bir adım daha atalım: *zaman dilimi*.

Keza bir diğer örnek: "iki nesne arasındaki açıklık ve aralık"; yani *mesafe*.

Böylelikle sözcüğün hem *zaman*, hem de *mekân* itibariyle bir açıklığı, bir aralığı ifade ettiğinde hiç bir kuşku kalmıyor.

Peki nasıl olmuş da bu kelime "bozukluk, eksiklik, karışıklık" anlamı kazanmış?

1. Önce bir düz çizgi tasavvur edelim ve bu çizginin akışını muhtelif yerlerinden kesintilere uğratalım. Bu kesintileri *boşluk* olarak adlandırabilir miyiz? Elbette. O halde bu boşlukların yerine niçin *açıklık, aralık* veya *yarık, çatlak* sözcüklerini kullanmayalım?

2. Akışı, sürekliliği *olumlu* gördüğümüz takdirde, bu akışın kesintiye, dolayısıyla kesintilere uğramasını da bir *bozulma*, bir *bozukluk*, yani bir *kopuş* olarak kavramaktan kaçınamayız. Çizgimizin akışında aralıkların, açıklıkların oluşmasıyla *süreklilik* de istersitemez *eksiklik*le mâlul hâle gelecektir. 'Bütünlük' algımızın parçalanması, dağılması zihnimizde karışıklığa yol açacağından aralık ve boşluk'tan bozukluğa, bozukluk'tan karışıklığa ulaşmamız hiç de zor olmayacaktır sanırım.

3. Bütünlük ve sürekliliğin *ihlâl* edilmesiyle birlikte bozukluğun, eksikliğin, karışıklığın ortaya çıkması nasıl doğal ise, bu ikincil anlamların da kolaylıkla *hasar, zarar, ziyan, kayıp, zayiat* gibi sözcüklerle adlandırılabilecek bir mahiyet kazanması aynı şekilde doğaldır. Artık bütünlük ve süreklik duygusunun kaybedilmesi, hasar görmesi sözkonusudur. Bu ise zarar ve ziyandan başka bir mânâ taşımaz.

Dikkat edilecek olursa, yukarıda özellikle bir kelime kullandık: *ihlâl*.

Ne garip değil mi *halel* ve *ihlâl* aynı köktendir; tıpkı *ihtilâl* gibi. (*h-l-l*)

Yukarıda zikrettiğimiz bütün anlamları hiç çekinmeden *ihlâl* ve *ihtilâl* kelimelerinin karşısına koyabiliriz.

İhtilâl kelimesinin toplumsal ve siyasal anlamı, gerçekte yaygın anlamının tam aksidir: "siyasal sürekliliğin kesintiye uğraması, dolayısıyla toplumsal bütünlüğün dağılması."

Bu kelimenin bir de psikolojik karşılığı var: *ihtilâl-i şuur*; yani zihin bozukluğu; yani bilincin süreklilik ve bütünlük algısının hasar görmesi...

Özetle, ne *ihtilâl*, ne de *ihtilâlci* kelimesi olumlu bir anlam taşımaz; en azından kökeni itibariyle... Bu yüzdendir ki Türkçe'de bu kelime, siyasî iktidar tarafından ve muhalefeti tanımlamak amacıyla kullanılmıştır; bu olumsuzluğu telâfi etmek için muhalefet erbabınca tercih edilen kelime *inkılâb*dır. 1960'tan sonra: *devrim*... 80'den sonraysa: *müdahale*.

Ne tuhaf değil mi, bu dört kelimenin dördü de Arapça kökenlidir. Üçünün Arapça olduğu bilinir ama bunlardan bir tanesi (devrim) *uydurukça* diye yaftalandığından, çoğu kimse, bu sözcüğü, kökenini merak etmeksizin kullanır. Birçok ciddi sözlüğün de bu karmaşaya katkı sağladığı hesaba katılacak olursa, gerisini, varın siz düşünün!

İlk soru şu: İçinizde *devrim* kelimesinin Türkçesini bilen var mı?

İkincisi de şu: Peki, bu diğer üç kelimenin, yani inkılâb'ın, devrim'in ve müdahale'nin anlamı olumlu mu?

Soruların cevabını usulca bir kenara koyup biz önce inkılâb'tan başlayalım.

Bakışımızı *inkılâb* kelimesinin kökenine çevirdiğimizde çok tanıdık bir kelimeyle karşılaşırız: *kalb*.

Türkçe'de *gönül* ve *yürek*le karşılanan bu kelimenin fiil olarak kullanımı (*kallebe*) çeşitli anlamlara sahipmiş gibi görünüyorsa da en temelde yatan anlamı "bir şeyin altını üstüne getirmek"tir; yani çevirmek, döndürmek, yuvarlamak, devirmek, değiştirmek... Dolayısıyla *kalb* kelimesi de isim olarak bütün bu hareketlerin (tahavvülâtın, hâlden hâle geçişin) sebebi olan yeti için kullanılır.

Bu yetinin hangi organa ait olduğu ihtilâflıdır. Antik Yunan'dan beri halk bu yetinin göğüs kafesinin solunda olduğuna inanırken, âlimler tam da aksine dimağda, yani beyinde olduğunu pekâlâ bilirlerdi. (Bir örnek olarak birçok âlimin yanısıra Hanefî mezhebinin imamı Ebu Hanife'nin dahî bu yetinin dimağda bulunduğunu açıkça ifade ettiğini söyleyebiliriz.)

Burada dikkat çekmek istediğimiz bir değer husus da bu hareketin, iki hareket türünden, yani dairesel ve doğrusal (müstedir-müstakim) hareketten sadece ilkini ifade ediyor olmasıdır. Bu durumda bir şeyin altını üstüne getirmek (çevirmek, döndürmek, yuvarlamak, vs.), âdeta bir kürenin veya bir topun altını üstüne getirmek demektir; yoksa bir bifteğin değil... Biftek bir şeye inkilâb etmez, sadece ters-yüz olur. Geometrik olarak ifade edecek olursak, yer değiştiren bu durumda bifteğin yüzeyleridir.

Kalbin hareketi, duyguların hareketidir; yani *sevinmek* ve *üzülmek* gibi duyguların... Nitekim Türkçe *gönül* kelimesinin anlamı da buna yakındır ve "sevinç/sevinme yetisi" anlamına gelir. Bu anlamda hemen *gönenmek* (sevinmek, mutlu olmak) veya *gönendirmek* (sevindirmek, mutlu etmek) fiillerini hatırlayabiliriz. Nitekim Yunusumuz şöyle der:

Gönüle gireni gönendi derler
Gönüle sen de gir kim gönenesin.

Yani bir gönüle girince, bir gönlü kazanınca kişi sevinir, mutlu olur. Sen de bir gönüle gir ki sevinesin, mutlu olasın!

Yürek kelimesine gelince, bu kelime de tıpkı *kalb* gibi, *gönül* gibi, duyguların hareketini ifade eder. Kolaylıkla bulunacağı üzere kökü, *yür-mek* veya aynı anlamda *yür-ü-mek*tir; cesaret ve atılganlık gibi muayyen duyguların yürümesini (hareket etmesini) sağlayan yetiye *yürek* denir; sevinç ve türevleri gibi muayyen duygu-

ların hareketini sağlayan yetiye ise *gönül*. (Her iki kelimenin de kullanım alanlarına dikkat edilirse, işaret ettiğimiz ayrımın daha iyi kavranacağını söyleyebiliriz.)

Kısacası, Türkçe olan *gönül* ile *yürek*in anlam ve işlevlerini, Arapça olan *kalb* kelimesinin tek başına karşıladığını söyleyebiliriz. (Arapça'da bir de *fuad*, -çoğulu *ef'ide*- kelimesi bulunmaktadır ki bu kelime daha çok *akıl* anlamında kullanılır.)

Kökeninde *kalb*in bulunduğu *inkilâb*, bugün daha çok "sosyal ve siyasî değişim ve dönüşümleri" tanımlamak için kullanılmaktadır ki siyasî ve sosyal yapının altının üstüne getirilmesi, âdeta kürenin tersine çevrilmesi demektir. Altta olanlar üste çıkar, üstte olanlar da alta inerse bu bir inkilâbdır. Meselâ "*Fransız İnkilâbı*", kelimenin bu anlamıyla tam bir mutabakat halindedir. Monarşi yıkılır ve aristokrasi imtiyazlarını kaybedip baş-aşağıya inerken -ki bu durumda ayakları ters istikamettedir-, halkın temsilcileri de kürenin üstüne çıkarlar. Ama çok ilginçtir ki bu '*alt*' ve '*üst*' kavramları hiç, ama hiç inkilâb etmez (değişmez). İnkilâb edenler sadece alttakiler ile üsttekilerdir.

Alttakilerin üste çıkmaları ve üsttekilerin al-aşağı edilmeleri, yani bulundukları yerden alınıp aşağıya çekilmeleri için alttakilerin (halkın temsilcisi olduklarını iddia edenlerin) şiddet kullanmasına ihtiyaç vardır; aksi takdirde, buna "yer değiştirme" veya "nöbet değiştirme"; yani 'demokrasi' adı verilir ki bazıları bu işlemin dahi gerçekte halkı ilgilendirmediğine inanırlar.

Cumhuriyet idaresi, bir inkilâb idaresidir ve bu teşebbüsün henüz Türkçe karşılığı bulunamamıştır. (Her ne kadar bazıları *devrimi* kullanıyorlarsa da bu kelime Türkçe değildir.)

Türk devlet geleneği *ihtilâl* ve *inkilâba* yabancıdır; zira Türkler ihtilâl ve inkilâb yapmak yerine, ya eskisini ayakta tutmaya çalışmışlardır, ya da çözümü yeni bir devlet kurmakta bulmuşlardır.

gazete okuyan adamın imameti câiz midir?

Bu suâlin esas sahibi ben değilim; bilakis bu suâl, yıllar önce (1910'da) Kazanlı Carullah el-Hafdî adlı bir okur tarafından *Sırat-ı Müstakim* mecmuasına yazılmış bir mektupta yer alıyor:

> Bizim Golça şehrinde bir imam, "Gazete okuyan adamın imameti câiz değil, namazı fâsiddir" demiş; bu imamın dâvâsına delil olabilecek birşeyi kütüb-i şer'iyyede [dinî kaynaklarda] bulmak kabil midir?

Sırat-ı Müstakim mecmuası ise, bu suâli şu şekilde cevaplandırmış:

> Gazete okuyan adamın imameti caiz olup olmayacağı gibi bir meseleyi kütüb-i şer'iyede aramak, o mukaddes eserleri -mâzallah- birer 'herze mecmuası' suretinde telakki etmektir. Daha doğrusunu isterseniz, kütüb-i fıkhiyyemizde musarrah şerâit-i imameti [imamlığın şartlarını] hâiz beş-on zât bulunursa, bunların içinden gazete

okuyanı fazla bir meziyeti, âlem-i İslâm hakkında fazla bir vukûfu hâiz olacağı için diğerlerine tercih olunur.*

İlk bakışta Carullah el-Hafdî'nin suâli ne kadar 'mânâsız ve abes', Sırat-ı Müstakim'in cevabı ise ne kadar 'muknî ve hakîmâne' geliyor değil mi? Öyle ya, belki de bu alıntıyı okuduktan sonra kimileri (!), "matbaanın ülkemize 200 yıl kadar geç gelmesi nedeniyle geri kaldığımız" şeklindeki o meşhûr yalanı hatırlarına getirip *hurafeci zihniyetin* geriliğine dâir ilginç bir misali daha dağarcıklarına kattıklarından ötürü sevinirlerken; kimileri de (!) "Canım, her kesimin içinden böyle insanlar çıkabilir. Siz asıl Sırat-ı Müstakim'in cevabına bakın" gibisinden onlara bir cevap yetiştirmeye çalışabilirler.

"Asıl aptallar, başkalarına aptal muamelesi yapanlardır" şeklinde malum bir özdeyiş vardır ve filhakika denildiği gibidir de. Bu bakımdan ben, Carullah el-Hafdî'nin suâlini *mânâsız* ve *abes* bulmakta acele edilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Nitekim Buhara ulemasından Ayaz Mahdûm da tıpkı el-Hafdî gibi bu işi ciddiye alanlardandır ve üstelik o, başkalarına suâl sormamakta, bilakis kendi görüşünü kendisi temellendirmektedir:

> Usûl-i cedide haramdır; zira okuma ve yazmayı öğrenmek, Kur'an okumak için alet olsa da aynı zamanda gazeteleri mütalaa etmeye de alet olabilir. *Bu ise Hazreti Emîr'i gaybet etmenin yolunu öğretecektir.* Ahalinin Kur'an'ı doğru okumaktan mahrum olması, Hazreti Emîr'in gaybet etmesine nisbeten daha kârlı olacağından, elbette bu Kur'an okumaya alet olacak okuma ve yazma ilmini terk etmek mâkul bir şeydir.**

---

* *Sırat-ı Müstakim*, V/120, sh. 120.

** *Sırat-ı Müstakim*, III/64, sh. 189.

Ayaz Mahdum'un bu izahını lâyıkı vechile takdir edip edemeyeceğinizi bilemem. Fakat şurası muhakkak ki bir süre sonra *usûl-i cedide suretinde* okuma yazmayı öğrenmek, gazeteleri de mütalaa etmeye alet oldu; gazeteleri mütalaa edenler ise çok geçmeden Hazreti Emîr'i *gaybettiler* ve ardından, evet hemen ardından gazetelerin şöyle manşet attıkları görüldü:

> Dün İstanbul, halifesiz birinci Cumasını yaşamıştır. Nitekim daha önce, camilerde okunacak hutbelerde hiçbir şahsın adının zikredilmemesi ve hutbelerin millet ve Cumhuriyet'in refah ve saadeti nâmına okunması, Evkaf Müdüriyeti'nden bilumûm camilere tâmim edilmişti.*

Acaba gerçekte, gazete okumakla Hazreti Emîr'in gaybeti (*müslümanların başsız kalmaları*) arasında bir alâka var mı; yoksa bu suâl, müslümanlar Bizans'ı fethederlerken, hıristiyan din adamlarının meleklerin cinsiyetini tartışmaları türünden *abesle iştigal* vasfını hâiz bir zaafın göstergesi mi?

İlk şıkkı ciddiye alanların, esas itibariyle ciddiye alınabilecek kimseler olduklarını düşünebiliriz; ikinci şıkkın yönlendirdiği yere doğru koşanlara gelince, onlar "Biz buraları aştık" dedikleri için, asla hatırı sayılır bir siyasetin adamı olamayacaklardır. Çünkü bildim bileli, *birşeyleri* (!) aştıklarına kendilerini iknâ etmiş olanlar, yolculukları sırasında hep mukaddeslerini arkalarında bırakmış olanlardır. Nitekim tepelerde (*vitrinde*) olanlara şöyle bir bakınız, kahir ekseriyetinin, artık bedelini ödemeye katlanabilecekleri herhangibir mukaddeslerinin kalmadığını göreceksiniz; zira mukaddeslerini terkettikleri içindir ki o tepelere tırmanmalarına, o vitrinlere çıkmalarına izin verilmiştir. Bu yüzden gençlik yıllarında *bir*

---

* 8 Mart 1340 tarihli İstanbul gazeteleri.

lokma, bir hırka diyenlerin; bir süre sonra *bin lokma, bin hırka* demeye başlamalarının (ahlâkla siyaseti birbirine karıştırmamalarının) ardında daha başka sebepler aramaya lüzum yoktur.

Oyunun kuralları, oyuna dahil olanlarca önemsenir; oyunun kurallarını önemseyenler ise, oyunbozanlık yapamazlar; dolayısıyla onların şu kuralı sineye çekmekten başka şansları kalmaz:

Kuralı koyan oyunu kazanır; oyunu kazanan kuralı koyar.

Hal böyleyken, bu zavallılar ne yapsınlar? İşlerini güçlerini bırakıp bir de gazete okuyanların imametinin câiz olup olmadığını mı tartışsınlar?

Nerede? Keşke bu meseleleri tartışabilecek kadar ciddi ve derinlikli bir siyasetin adamı olabilselerdi.

hiçliğin grameri

> Türkiye'de üç tür kitap satan çarşı vardır: Birincisi eski Osmanlıların eserlerini satan Bayezid'deki *sahaflar*; ikincisi Tanzimat'ın kitap çarşısı *Bâbıâli*; üçüncüsü Garp eserlerini satan *Beyoğlu*. Fakat millî hayatımızı tedkik edip eser basanların çarşısı yoktur. Bu da hükümet eliyle olmalıdır. Milli eserler yazılırken, bunlara örnek olacak eserler -bilhassa Garp milletlerinin klasik eserleri- de aynen tercüme edilmelidir.

Ziya Gökalp Cumhuriyet kurulurken böyle söylüyordu. Sonra ne oldu? Tanzimat'ın kitap çarşısı, Cumhuriyet'in kitap çarşısı oluverdi. Sahafların sadece ismi kaldı, müsemmasının bir kısmı Japonya'ya, diğer kısmı da Avrupa'ya hicret etti. Beyoğlu'na gelince, orası hâlâ levantenlerin vazgeçilmez uğrağı.

Bu arada Devlet de -Ziya Gökalp'in işaret ettiği- Garp eserlerini örnek alan *millî eserler* (!) yayımladı. Hükümetten hükümete yayımlanan eserlerin renginde bazı değişiklikler olduysa bile, bü-

rokratlar, "işe yarar (kalıcı) hiçbir şeyi yapmamak" şeklinde bir prensibe titizlikle bağlı kaldıklarından, *devlet kitapları* terkibinde *kitaplar* kısmı değil, *devlet* kısmı daha baskın çıktı. Sonunda öyle bir noktaya gelindi ki büyük tantanalarla Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı koltuklarına oturan "büyüklerimiz" fare doğurdular.

Hâsılı eskinin o koyu sınırları silikleşti, belirsizleşti, neredeyse yok oldu. Bu yeni bir durumdu ve durumun *yeniliği* Özal döneminin bir sonucuydu. Gerçekten de 1990'lı yılların en önemli husûsiyeti, toplumdaki fikir grupları ("katmanları" mı deseydik acaba?) arasındaki sınırları ortadan kaldırmak şeklinde tezahür etmişti. İşçi sendikalarıyla işveren sendikaları elele verince sendikaların rengi kalmadı, sarısı kırmızısı birbirine karıştı. Partiler arasında da fark kalmadı; sosyal demokratlar liberallerin, liberaller sosyal demokratların, İslâmcılar ise her iki tarafın da fikir ve sloganlarına sahiplendiler. Aydınlar da bu siyasî yönelime koşut bir çizgiye dahil olmakta gecikmediler. Sözgelimi bir taraf Necip Fazıl hakkında, "Gericidir ama iyi bir şâirdir", diğer taraf da Nazım Hikmet hakkında "Dinsizdir ama iyi bir şâirdir" demeyi, entellektüel müsamahanın, hatta derinliğin bir göstergesi olarak sundu.

Sınırlar ortadan kalktı da iyi mi oldu?

Sınırları koyanların sınırları kaldırdığı bir ülkede, insanın kendi koyduğu sınırları hassasiyetle koruması ne kadar da zor! Tıpkı "Sen hâlâ oralarda mısın?" suâlini müstehziyâne bir biçimde dillendirenlerin zımnen "Biz buraları aştık" edâlarına katlanmak gibi birşey bu.

Zekâî gibi, *Hûmâ-yı himmetim, bâd-ı hevâya rağbetim yoktur/Kanaat kûşesinde rûzigâra minnetim yoktur* demedikçe, kim kendi sınırlarını koruyabilir; kim kalkıp da birtakım mevhûm sınırlardan söz edebilir? Ya da Fuzûlî gibi, *Cîfe-i dünyaya çok meyletmedim kerkes gibi/Bir hûmâ-tab'ım gıdâ bestir bana bir*

üstuhân mısralarını vird-i zeban eylemedikçe, kim özgürlükten, dayanışmadan, özgürlük için, özgürlükler için savaşmaktan dem vurabilir? Kim fikirden, namustan ve dahi fikir namusundan bahis açabilir?

Ben özgürlük istiyorum!

Unutmayınız ki bu üç kelimelik söz dizgesinde, *üç* değil, *dört* anlam birimi vardır: Bir, *ben* kelimesinin anlamı; iki, *özgürlük* kelimesinin anlamı; üç, *istiyorum* kelimesinin anlamı; VE dört, bu üç kelimenin yana yana gelmesiyle oluşan söz dizgesinin (*cümlenin*) anlamı.

Dizgenin kendine mahsus anlamını hesaba katmaksızın, dizgeyi oluşturan birimlerin bir anlamı olabileceğini ya da bir dizgeye dahil oldukları halde bireysel (birimsel) anlamlarını muhafaza edeceklerini sananları, işte böyle bir gramatik zorunluluktan dolayı ciddiye alamayız. Çünkü onlar bize, *birşey* olmak adına, *hiçbirşey* olmayı teklif ediyorlar. Oysa *mevcud* (varlık), *maduma* (yokluğa) mukaddemdir!

islâmcılığın dilsel hermeneutiği üzerine

Ömer A. Aksoy, Nurullah Ataç'la ilgili hatıralarını aktarırken, kendisinin, arkadaşlarıyla oynadığı bir dil oyunundan söz eder.* Oyunun mekanizması basittir: Arapça sözcüklerin masdarları üzerinde değişiklik yapacak (farklı harekelendirecek) ve meselâ *meşrûta* sözcüğünün esasen *şart* olan masdarını *şort* olarak okuyup, sözcüğe -aynı zamanda dişil olduğundan dolayı- *şort giymiş kadın* anlamını vereceksiniz.

Oyunu bir misalle daha açalım: *şâkir* sözcüğünün masdarı *şükr*, anlamı da *şükreden* demektir. Fakat siz, sözcüğün masdarını *şeker* olarak okuyup, sözcüğe -aynı zamanda *ism-i fâil* olduğundan dolayı- *şeker yiyen* anlamı verecek; kısacası, Arapça bir sözcüğün masdarını Türkçe düşünerek anlamlandıracaksınız.

Ataç ve arkadaşlarının buldukları böyle birçok örnek vardır: *me'zun*= Özen pastahanesinde oturan; *tereddî*= radyo dinlemek;

---

* *Türk Dili*, sy. 80, Mayıs 1958.

terakkî= rakı içmek; *tebennî*=banyo yapmak; *sabit*= sapıtan; *tekellüm*= kilim satın almak.

Ticanilerin Atatürk büstü kırdıkları bir sırada Ömer Asım Aksoy, Ataç'a sorar: "*Mebsûten takdis* ne demek?" Ataç düşünür taşınır ve fakat cevabı bulamaz. Bunun üzerine Aksoy açıklar: "Büst kırdığı için kodese koymak." (Oyunun kuralını hatırlayınız: bast= *büst*, kuds= *kodes*)

Ataç bu yeni gelişmeden çok memnun olur; zira böylelikle kendi kuralının sadece sözcüklere değil, sözlere de uygulanabileceği ortaya çıkmıştır. Birgün kendisi, Aksoy'a, "Söyle bakalım" der; "*Tefekkür*'ün anlamı nedir?" Aksoy cevabı bulamayınca, Ataç cevap verir: *Poker oynamak*! Fakat hemen kendisine, "*Poker* sözcüğü, *tefe'ül* bâbına girince, *tefekkür* değil, *tepekkür* olur" diye haklı bir itirazda bulunulur. Ne ki Ataç'ın cevabı çoktan hazırdır: "Öyle ama, Arapça'da *p* harfi olmadığından, bu harf *f*'ye kalbolunur."

Bir yönüyle Güneş Dil Teorisi'ni hatırlatan ve sözcüklerin kök(en)leri üzerinde oynanarak sürdürülen bu *oyun* sadece *eğlendirici* değil, aynı zamanda *düşündürücü* de. Çünkü sözcükler *Arapça*, fakat mantık *Türkçe*.

Acaba günümüzün müslümanları, farkında olmaksızın düşünce dünyalarını böylesi bir oyun oynayarak mı zenginleştiriyorlar? Başka bir dünyanın sözcük ve kavramlarını alıp birtakım oyunlarla onlara İslâmî bir muhteva mı kazandırıyorlar? Sözgelimi, "Kaynaklara (Kur'an ve Sünnet'e) dönüyoruz" iddiasıyla inanç köklerine her gittiklerinde, zaten oraya giderken yanlarında götürmüş oldukları şeyleri oradan tekrar geri mi getiriyorlar? Her ayet ve hadîs okuyuşlarında, o ayet ve hadislere kendi yükledikleri anlamları, sanki o kaynaklardan çıkarıyormuş gibi mi yapıyorlar?

Benim bu suâllere cevabım, -istisnaların hakkını vermek kaydıyla- müsbettir: zira radikalinden muhafazakârına, selefîsinden sû-

fisine bugün müslüman çoğunluğun, adına *düşünce* dedikleri işlem, esasen Ataçların oynadığı oyunu ciddiye alarak oynamaktan ibaret.

Ne gariptir, bu kadar ağır bir yargıyla karşılaştıkları halde, birçok insan kendisini bu yargının kapsamı dışında tutacak ve belki de bu satırların yazarının haklı olduğunu düşünecektir. Böylesine ağır bir yargıya sahiplenmenin, böylesine büyük bir dâvânın savcısı olmanın ne kıymeti var? Bence hiçbir kıymeti yok, çünkü bu yargının *doğruluğuna* inandıklarını söyleyenlerin en sevdikleri oyun da zaten aynı oyun. Gerçekte hiçbiri bu oyunun cazibesinden kurtulamadığı için, biz de hiç çekinmeden *kahrolsun sahte aferinler!* diyebiliriz.

Yargıyı ağır bulanlar, hadi *haksızlık* demeyelim ama *mübalağa* edildiğini düşünenlerin söyleyecekleri ne var? Bir hiç, koskocaman bir hiç! Çünkü onların şeytanı, onları *itidal* kisvesiyle aldatıyor. Hâsılı bugün şâkirlerin ellerinde şeker yemekten başka bir marifetleri kalmamış ve en nihayet kendilerini oyuna kaptırdıkları için hem şükr'ü, hem de Allah Teâlâ'nın şükredenleri sevdiğini unutmuşlar.

Ne diyelim, Allah *şekerlerini* artırsın!

hakikatin zahiri, zahirin hakikati

Umudu tükenmiş insanların işi zor!

Çünkü insan umud ettiğinde, edebildiğinde yaşayabiliyor. Umutları tükendiğinde, geleceğe ümitle, umutla, heyecanla bakabilmek imkânlarından mahrum olduğunda, insanoğlu âdeta yaşama sevincini de kaybediyor. Küsüyor hayata. Geleceğe bakmak, geleceği düşünmek imkânsız hâle geldikçe, zihinler geçmişi de unutuyorlar, geçmişe de bakamıyorlar. *Gelecek* yoksa, *geçmiş* de yok! *Geçmiş* olmadığında, geçmişe bakmak heyecanı yitirildiğinde tabii olarak *gelecek* de anlamını yitiriyor; yorumlanamıyor, tahayyül ve tasavvur edilemiyor... VE "geçmiş yoksa gelecek de yok" demek kolaylaşıyor ister istemez. Öyle ki günlük düşünceler, anlık hesaplar zihnimizi istilâ ediyorlar. *Gelecek* dediğimizde yarını, *geçmiş* dediğimizde ise ancak dünü hayal edebiliyoruz.

Evet, umudu tükenmiş insanların işi zor! Çünkü insan umud ettiğinde, edebildiğinde yaşayabiliyor ve ancak umudu *varsa* varola-

biliyor. Bu yüzden umuda doğru yolculuk edenlerin umuda varabilmeleriyle varolabilmeleri arasında hiç de ciddiye alabileceğimiz bir fark bulunmuyor.

Nedir o adına *umud* dediğimiz şey?! Evet umud ettiğimiz nedir? Bizler *neyi* umuyor ve umud ediyoruz? "Zihnimizde yaşattığımız dünya" ile "içinde yaşadığımız, yaşamakta olduğumuz dünya" arasındaki çelişkileri, tutarsızlıkları çözmeyi mi?

Şayet bu çelişkiyi çözmekse bütün umudunuz ya da umutlarınızın önündeki en büyük engel ise bu çelişki, yaklaştırın kulağınızı size bu yaman çelişkiyi çözebileceğiniz o basit formülü hemen fısıldayıvereyim ve fısıldamakla kalmayıp bir türlü itiraf etmediğiniz, edemediğiniz, kendi kendinize bile itiraf etmekten çekindiğiniz o muhteşem çelişki-çözücü cevabı size açıkça söyleyeyim:

— Zihninizde yaşattığınız dünyadan vazgeçip bizzat yaşadığınız dünyaya katılmayı deneyin.

Yok eğer bunu bu şekilde ifade edecek kadar yürekli değilseniz, "zihninizdeki dünya" ile "içinde yaşadığınız dünya"nın esas itibariyle bir karşıtlık içermediğini kabul etmekle işe başlayın. Meselâ "akılcı olmak" gibi, "gerçekçi olmak" gibi, "oyunu kurallarına göre oynamak" gibi beylik sözler bulun kendinize ve akılcı olmak gerektiğinden, gerçekleri dikkate almak lâzım geldiğinden dem vurup tez elden adam idadına girmeye bakın. Meselâ "Bütün müslümanlar zengin olmalı, ben de bir müslümanım, o halde ben de zengin olmalıyım" gibi kıyaslar yapın! İnanın bana, kimse size, bu akıl yürütmenin matlûbunun (sonuç önermesinin) *suret* itibariyle yanlış olduğunu söyleyemeyecek, hatta muhalifleriniz bile istemeye istemeye İlm-i Kıyas'ın ilk şekline itibarla bu sonucun *burhan* değeri taşıdığını itiraf etmek zorunda kalacaklardır.

İnsan sahip olmadığı şeyi terkedemez!

Bu nedenle olsa gerek ki gençlerin hayat karşısındaki vaziyet-alışları, hayata karşı duruşları, *orta yaşlılar* ve bâ-husûs *yaşlılar* karşısında bir kıymet ifade etmez. Sahip olmadıklarını reddeder bir durumda olmakla suçlanır genç yürekler; ve *toplumsal hâfıza* hemen "Bekâra avrat boşamak kolaydır" vecizesiyle yaralamayı becerir, o, hayat karşısında aldırmazlık ve dahi umursamazlık zırhına bürünmüş tufeylileri.

Bir düşünün bakalım, kimler istiyor, kimler talep ediyor bizlerden "zihnimizdeki dünya"yı (hayallerimizi, hülyalarımızı) bir kenara bırakmamızı ve adam gibi bir an evvel "içinde yaşadığımız dünya"ya intibak etmemizi? Evet, çekinmeyin ve bir düşünün bakalım, kimleri teselli eder, kimleri iknâ eder o adına "akıllı olmak, gerçekçi olmak" dedikleri silk üzre seyreylemek?

Aklı elde edememiş, aklının sınırlarını teftişe çıkmamış, çıkamamış kimsenin, aklı terkedip kalbin peşine düşmesi, sanıldığı kadar kolay değildir; *kolay* ne kelime, *mümkün* bile değildir. O halde hiç tereddüt etmeyelim ve *kolay* kelimesini "sahip olmadıklarımızdan, sahibi olamadıklarımızdan vazgeçmenin" *yüklemi* yapıp sahibi olduklarımızın fedâiliğine soyunalım. Önce mülkiyetimizden başlayalım: mâlik olduklarımızı, kâdir olduklarımızı, sahib olduklarımızı terkedelim. Öyle ki en nihayet elimizde bir tek *terk* kalsın, sonra hiç düşünmeden onu da terkedelim.

İnsan, terkedemeyeceği şeye sahip olamaz!

Hava yine kurşun gibi ağır. VE şiddet şedîd. *Kalmadı hüznün çaresi*. Çünkü ayırmış başını gövdesinden adam, sahillerden çakıltaşı toplamakla vaktini hebâ ediyor; umud topladığını sanıyor üstelik.

Koca bir topluluk sahile doğru yürüyüşe çıkmışlar. Kum gibi kalabalıklarmış. Bu yüzden sahilde çakıl taşı toplayan adam saymamış, sayamamış gelenlerin kaç kişi olduklarını. Hepsi hep bir ağız-

dan bağırıyorlarmış: "Bütün müslümanlar zengin olmalı, ben de bir müslümanım, o halde ben de zengin olmalıyım."

Evet, hepsi de bir ağızdan ve neredeyse hiç ara vermeden tüm güçleriyle böyle çığırarak yaklaşıyorlarmış sahildeki adamın yanına. Yaklaşmışlar, yaklaşmışlar ve en nihayet adamın yanına gelmişler; "Bırak elindeki çakıltaşlarını da konuş bakalım?" demişler. Adam yavaşça yerinden doğrulmuş, üstünü başını silkeledikten sonra onlara şöyle demiş:

— Sizin bildiğiniz sadece *hakikatin zâhiri*! Şayet *zâhirin hakikatini* bilseydiniz, kıyasın *suretine* değil, *maddesine* bakardınız ve hiç vakit geçirmeden hemen tevbe ederdiniz.

Kalabalık tevbe etmek yerine alay etmiş. Adam da çaresiz onlara bir teklifte bulunmuş: "Madem tevbe etmiyorsunuz, bari şu kıyas üzerinde biraz olsun teemmül edin:

Bütün insanlar bir anne-babadan doğmuştur.
Hz. İsa da bir insandır.
O halde Hz. İsa da bir anne-babadan doğmuştur.

Kalabalık susmuş, adam konuşmuş: "Evet, dediğim gibi, sizin bildiğiniz sadece hakikatin zâhiri!"

Böylelikle *zâhir* susmuş, *hakikat* konuşmuş; "hakikat *Benim*" dememiş adam; sadece "*ben* Hakikatim" demekle yetinmiş.

İşte tam da o sırada *hakikat* bir *hurafe* suretine bürünüvermiş!

Hakikat ve Hurafe herkese hitab etmiyor; bilakis, herkesin dışında kalabilmeyi başarmış küçük ve seçkin bir azınlığı; yani *hakikat* ile *hurafe* arasındaki "ve" bağlacını kaldırabilme gözüpekliğini gösterebilenleri kendisine muhatab alıyor; zira ancak ehl-i kıllet, esas itibariyle her "hakikat"in bir hurafe, her "hurafe"nin bir hakikat olabileceğini lâyıkı vechile takdir edebilir ve sadece onlar hurafelerinin zerresini dahi feda etmemek hakşinaslığını gösterebilir.

Hakikat ve Hurafe'nin ateşi; söz'ün hurafesine, yazı'nın hakikatine olan güvenlerini kaybetmemek amacıyla yola revân olup sırf kıyılardan çakıltaşı topladıkları için evlerine dönmekte geciken/geç kalan haşarı çocukların dikkatini çekmek için yakıldı. Sahillerin bu haşarı çocukları, biraz ötelerinde yanmakta olan ateşi görebilirlerse şayet, o ateşin yanıbaşında tıpkı kendileri gibi gecikmiş/geç kalmış bir arkadaşlarının daha olduğunu ve eve dönebilmek için (evet sadece *eve dönebilmek için*) elindeki çakıltaşlarıyla denizi doldurmaya çalıştığını farkedeceklerdir.

kapı
kapı no: 198
edebiyat: 31